

תמצית הש"ס

בבא קמא י"ב – מ"ב

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו (פסחים נ.).

נזיקין ודינים נוספים בקדשים קלים

י"ג. כתיב "ומעלה מעל בד' ", לריה"ג מרבים קדשים קלים. לת"ק אמר בן עזאי אין בכלל דברי ריה"ג מעשר בהמה, שאע"פ שהוא קרב שלמים לא הוי ממון בעלים כשלמים, דכתיב ביה "לא יגאל" ואינו נמכר לא חי ולא שחוט, לא תם ולא בעל מום, אבל בכור בכלל דברי ריה"ג שהרי אם שלמים הטעונים סמיכה ונסכים ג' עשרונים לפי רוב עשרונים לאיל ועשרון לכבש ותנופת זה ושוק הם ממון בעלים, כ"ש שבכור בחי"ל שאינו עומד להקרבה הוא ממון בעלים דלאו משלחן גבוה קא זכו דלא חזי לגבוה. ולאבא יוסי בן דוסתאי לא דיבר בן עזאי אלא על בכור בלבד.

שלמים שהזיקו – גובה חצי נזק בשור תם שמשלם מגופו מהבשר, ואין גובה מהאימורים דלגבוה סלקי, ואין גובה מהבשר כנגד האימורים והיינו שאם הבשר אינו שווה חצי מהנזק שהזיק חלק הבשר אינו גובה החצי של חלק האימורים מהבשר, והנה נחלקו רבנן ורבי נתן אם כשאחד אינו משלם חייב השני לשלם, בשור שדחף חבירו לבור שבעל השור משלם רבע נזק בתם וחצי נזק במועד, ובעל הבור לרבנן פטור אע"פ שבו נמצא הנזק, ולרבי נתן משלם את שאר הנזק שלא שילם בעל השור, אמנם הכא י"ל שגם לרבנן גובים מהבשר כיון שזה חד גופא ולכן הוצרך רבי אבא לאשמועינן שאינו גובה מהאימורים, וגם לרבי נתן דזוקא בבור חייב בעל הבור כיון שהשור נמצא מת בבור ולכן הוא חייב הכל, ובעל השור פטור ממה שהוא משלם, אבל כאן הבשר לא הזיק יותר מהאימורים. ללשון שני שמביא רש"י גובה מהבשר כנגד האימורים, ולשון ראשון עיקר.

י"ג: תודה שהזיקה – הניזק גובה את הנזק מבשרה ואוכלו אחר הקרבת האימורים (ולא מהלחם), ומ"מ המזיק צריך להביא את הלחם, דלחם הוא חיוב הבעלים.

נכסים שהם של בני ברית – שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור, ותני והדר מפרש.

נכסים המיוחדים – י"מ ללמד שבזה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורים. וי"מ שאם שור הפקר נגח וקדם וזכה בו אחר אין הניזק גובה מהשור. וי"מ שאם נגח נגח ואח"כ הקדיש או נגח ואח"כ הפקיר פטור, דכתיב "הועד בבעליו והמית וכו'" דבעינן מיתה והעמדה בדין וגמר דין שווים כאחד שיהיה בעלים אחד משעת העדאה עד שעת העמדה בדין.

וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ – לרבינא איירי בחצר השותפין, ולרבי אלעזר בא לרבות קרן לשמואל דתנא שור לרגלו ומבעה לשינו. ולרב דמבעה זה אדם ותנא שור וכל מילי דשור בא לרבות ששומר שהזיק השור שהוא שומר לשור שלו שהבעלים חייב חצי נזק בתם ונזק שלם במועד, והיינו באופן שקיבל עליו שמירת גופו שלא יזיקנו אחר ולא שמירת נזקיו אם הוא זיק אחרים, ואם קיבל עליו שמירת נזקיו חייב השומר על נזקיו, (וכ"ש שאם הזיק את השור של השומר שהבעלים פטור), אמנם אם נפרצה מאיליה בלילה ולא היה הכותל רעוע או שפרצוה ליסטים פטור השומר).

באיזה רשות חייב בתשלומי נזיקין

רשות המיוחדת למזיק פטור, שאם נכנס לרשות המזיק והזיקו שור הבעלים פטור, משום דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי.

י"ד. חצר השותפין – לרבינא חייב בה על השן והרגל אם אכלה או הזיקה בהמתו את פירות שותפו, דחשיב "שדה אחר", וכ"ש בקרן ותולדותיו דחייב אף ברה"ר, ולרבי אלעזר פטור בשן ורגל דלא חשיב "שדה אחר" (אבל בקרן חייב).

והנה בברייתא שמבואר שם שחצר השותפין והפונדק – מקום לינה לאורחים רבים חייב בהם על השן והרגל שכיון שאינו מיוחד לבני רה"ר אלא לדרים בו ודריים בו ע"י שכירות חשיב "שדה אחר", והגמ' מבארת שיש ברייתא נוספת ששם מבואר שחצר השותפים והבקעה פטור בשן ורגל מפני שאינו מיוחד לניזק וחייב בקרן ותולדותיה דכרה"ר דמי שהרי לשניהם רשות בו, ועל כן צ"ל שאם החצר מיוחדת לשניהם לפירות ולשוורים חשיב רשות השותפין פטור בשן ורגל ובקרן משלם חצי נזק דהוי כרה"ר, ואם החצר מיוחדת לפירות ולא לשוורים חייב בשן ורגל, דכיון שאינה מיוחדת לשוורים נחשבת "שדה אחר" שלא היה לו להכניס שוורים לשם. ופונדק אינו מיוחד לשוורים לפי שמונחת שם פרגמטיא של סוחרים.

ולפי זה אומרת הגמ' ד"ל שגם האמוראים לא נחלקו בדין חצר השותפין, ואת"ל שנחלקו מחלוקתם היא אם חצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים נחשבת "שדה אחר" או לא.

ד' כללות בנזקין – ברשות הניזק חייב בכל, והיינו שגם קרן חייב נזק שלם כיון שנכנסה ברשותו והזיקה וכו"ט. ברשות המזיק פטור מכל דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי. ברשות שניהם (וכנ"ל) חייב בשן ורגל ופטור בקרן. ברשות שאינה של שניהם חייב בשן ורגל, ובקרן ותולדותיה תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, ואין הכונה בחצר של אחר שהרי בחצר של אחר פטור בשן ורגל דאינו "שדה אחר" אלא איירי בשדה של אחד מהם והיינו הניזק, וכרבנן דקרן בחצר הניזק חייב חצי נזק בתם, ורישא ר"ט וסיפא רבנן. ולרבינא הכונה לחצר שיכול הניזק להכניס שם פירות ושניהם יכולים להכניס שם שוורים, שלגבי שן חשיב "שדה אחר" דלגבי פירות אינה אלא דניזק, ולגבי קרן חשיב רה"ר שהרי ברשות הכניס שם שורו, ואתיא כר"ט, ולפי זה נמצא שיש בברייתא ג' כללות שהרי מבואר כבר ברישא שברשות הניזק חייב בכל, וכן מבואר שקרן בחצר השותפים חייב בה כברה"ר, בד' מקומות שיש חצר השותפים שחייב בה על השן היכא שימיוחדת לחד לפירות ולשניהם לשוורים.

תשלומי נזיקין

י"ד: שום כסף – שומת נזיקין לא יהיה אלא בכסף כמה שווה הנזק, ואם פרה הזיקה טלית שדרסה עליה בחצר הניזק, וטלית הזיקה פרה שנתקלה בהמה בטלית ברה"ר ונשברה רגלה, אין אומרים שתצא הפרה בטלית והטלית בפרה שיטול את המזיק בלא שומא כמה היה הנזק, אלא שמין את שווי הנזק וכמה שהזיק ישלם.

שזה כסף – והיינו קרקע, דמטלטלין חשובים כסף שהרי יכול לקחתם למקום אחר ולמוכרם. וכוונת מתני' שאין גובים מן היוורשים אלא קרקע

לשמואל מתני' רישא ר"ט וסיפא רבנן.

ט"ז: רב מבאר דאף הרישא כר"ט ואיירי בחצר המיוחדת לאחד לפירות וחשיב רשות הניזק לגבי שן ורגל, ולשניהם לשוורים וחשיב רה"ר לגבי קרו.

רב זביד מנהרדעא מבאר דשור המזיק ברשות הניזק איירי בשן ורגל, וכוונת המשנה ושור המועד ושור המזיק וכו' שהעדאתן היא בחצר הניזק.

רבינא מבאר כוונת המשנה שיש ה' תמין, ואם הועדו הוו מועדין, ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד, ושור המזיק ברשות הניזק תלוי במחלוקת ר"ט ורבנן, ויש מועדין אחרים הזאב וכו'. ותניא כוותיה דרבינא.

רביצה על הכלים- הבהמה אינה מועדת לרבוץ על כלים גדולים, ובכלים קטנים לל"ק אורחיה הוא ואם רבצה עליהם ברה"ר פטורה, וברשות הניזק חייבת נזק שלם, דתולדה דרגל הוא, ולל"ב אינו אורחיה.

זאב ארי דוב נמר ברדלס ונחש לת"ק הרי אלו מועדים אפי' בנשיכה וכל נזיקין, ולרבי אלעזר בזמן שהם בני תרבות שגידלם אדם בביתו אינם מועדים, אמנם נחש מועד לעולם. ברדלס היינו נפרזא והיינו אפא שהיא צבוע נקיבה, ולר"מ אף צבוע זכר הוא מועד (ולאחר ז' שנים הוא נעשה עטלף וכו'). ושדרו של אדם שלא כרע במודים נעשה נחש אחרי ז' שנים). ולל"ק ברש"י מתני' בצבוע זכר והוא אפא, ור"מ מוסיף צבוע נקיבה ואינה אפא.

ט"ז: ארי ברה"ר אם דרס ואכל כשהוא חי פטור, דכיון דאורחיה הוא הוי שן ברה"ר דפטור, ואם טרף ואכל כשהוא מת חייב חצי נזק ברה"ר דתולדה דקרו הוא, ואף שדרכו לטרוף היינו לצורך גורותיו או לבאותיו או חוריו או מעונותיו, אבל לא לאכול מיד. ובחצר הניזק אם טרף כדי להניח או שדרס ואכל חייב נזק שלם.

מה בין תם למועד- שהתם משלם חצי נזק מגופו, ומועד משלם נזק שלם מן העליה ואפי' אין המזיק שוה כשיעור הנזק, ועליה היינו המעולה שבנכסיו.

ירמיה- חשדוהו שבא על זונה, והשליכוהו לבאר טיט, וי"א חשדוהו שבא על אשת איש. והתפלל ירמיה שאפי' בשעה שהם עושים צדקה יכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר. וכבוד גדול עשו לו כמותו שהושיבו ישיבה תלמידים לעסק בתורה על קברו, י"א ג' ימים, וי"א ז' ימים, וי"א ל' יום.

י"ז: חזיקה- וכבוד גדול עשו לו במוותו, לר"י יצאו לפניו ל"ו אלף חלוצי כתף, ולרב נחמיה הניחו ס"ת על מיטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה. והאידיא י"א שמוציאים ס"ת אך לא מניחים אותו על המיטה, וי"א שגם מיניחים אבל לא אומרים קיים זה מה שכתוב בזה, וי"א שאומרים קיים וכו' אבל לא אומרים שלימד, דאף שמה שהתלמוד גדול זה מפני שמביא לידי מעשה ומבואר שמעשה עדיף, מ"מ ללמד לאחרים גדול ממעשה, ולכן לא אומרים שלימד.

כל העוסק בתורה וגמ"ח זוכה לנחלת ב' שבטים, וי"א שאויביו נופלים מפניו.

כיצד הרגל:

י"ז: רגל ותולדותיה- הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה, ותולדות רגל שגם בהם הזיקה מצוי ואין כוונתה להזיק, שאם הלכה הבהמה ושברה הרי היא מועדת. וכגון שנכנסה לחצר הניזק והזיקה בגופה דרך הילוכה, ובשערה דרך הילוכה, באוכף שעליה, ובשליף משאוי שעליה, ובזוג שבצווארה, וחמור במשאו, בכל אלו משלם נזק שלם. (ובסיפא תני שן דחיה ושן דבהמה, דסד"א ד"בעירה כתיב" בהמה אין חיה לא, קמ"ל דחיה בכלל בהמה דכתיב "זאת הבהמה אשר תאכלו איל צבי ויחמור", ופתח בחיה דכיון דאתיא מדרשה חביבא ליה).

השניח להם אביהם, אבל מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב, דאיכא למימר לאחר מיתת אביהם קנאום, אבל מהמזיק עצמו גובה גם ממטלטלין, ואם תפש ומת המזיק גובה מהמטלטלין שתפס. ואין כוונת מתני' לדבר השוה כל כסף והיינו שאין לו אונאה, או לדבר הנקנה בכסף, והיינו קרקע, דאף עבדים ושטרות אין להם אונאה ונקנים בכסף.

בפני בי"ד- לאפוקי בי"ד הדיוטות דדווקא בי"ד מומחין דנים דיני קנסות. ולא בא לאפוקי מוכר נכסיו ואח"כ בא לבי"ד, שהרי בכאה גונא אתי מלוה וטרף.

על פי עדים, בני חורין בני ברית- על פי עדים שיעידו בבי"ד שזה הזיקו, לאפוקי מודה בקנס ואח"כ באו עדים, ולמ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב החידוש הוא בהמשך המשנה שהעדים יהיו בני חורין למעוטי עבדים, בני ברית למעוטי עכו"ם, וצריכא, דנכרי יש לו יחס אבל עבד הוא עם הדומה לחמור, ועבד שייך במצוות כאשה.

הנשים בכלל הנזק- השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה דכתיב "איש או אשה כי יעשו וכו' ", וכן הושוו לכל דינים שבתורה דכתיב "אשר תשים לפניהם" כולם בכלל, וכן השוו לכל מיתות שבתורה דכתיב "המית איש או אשה. וצריכא (חס רחמנא עלה, תיהוי לה חיותא ולא יפרשו ממנה הסוחרים, לאו בת מצוה ולא ביטלה ממצוות, איכא איבוד נשמה).

הניזק והמזיק בתשלומין- ששניהם מפסידים. למ"ד פלגא נזקא ממונא ניחא שמפסיד מפני שהיה מגיע לו הכל שהרי המזיק פשע ולא שמר, ולמ"ד פלגא נזקא קנסא הכונה לפחת הנבילה שאפי' את הקנס אינו מקבל כולו, דפחת נבילה דניזק, ואיצטרף לאשמועינן בתם וגם במועד (אכתי לא אייעד, משלם כוליה).

פלגא נזקא קנסא או ממונא

לרב פפא פלגא נזקא ממונא דין הוא שישלם ואינו קנס, ומשלם על פי עצמו (ותנא דמה בין תם למועד- חצי נזק, ומגופו ואם אינו שוה חצי הנזק מפסיד הניזק, שייך הא ושירי חצי כופר שתם שהמית אדם אינו משלם ליורשים אפי' חצי כופר, אי לא נימא דס"ל כריה"ג שמשלם חצי כופר), וחס דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי מפני שרגילים בנגיחה, וחס רחמנא עליה דאכתי לא אייעד תוריה. **לרב הונא בריה דרבי יהושע פלגא נזקא קנסא** דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי, ורחמנא קנסייה כדי שישמור את שורו.

ט"ו: כל המשלם יותר ממה שהזיק אינו משלם על פי עצמו. והמשלם פחות ממה שהזיק- בצרורות הלכתא גמירא לה דממונא הוא, ובתם תלוי במחלוקת הנ"ל. ושלושים של עבד אינו משלם על פי עצמו דהוי קנס שהרי משלם ל' סלעים אפי' אינו שוה אלא דינר.

הלכה פלגא נזקא קנסא ועל כן כלב שאכל כבש גדול, וחתול שאכל תרנגולת גדולה, משונה דאין דרכן בכך והוי תולדה דקרו לשלם חצי נזק, ואין גובים בבבל כיון דאין סמיכה בבבל, ואם תפס בבבל אין מוציאין מידו, ואם תבעו לארץ ישראל יקבעו לו זמן ללכת, ואם לא בא המזיק מנדים אותו, ובכל אופן מנדים אותו עד שישלם - יהרוג את המזיק, דאסור לאדם לגדל כלב רע בתוך ביתו, דכתיב "לא תשים דמים בביתך".

ה' תמין וה' מועדין

תמין היינו בנגיחה נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה דהוו תולדה דקרו ומשלם חצי נזק. ומועדין היינו שן בראוי לה, ורגל בדרך הילוכה, שור המועד שנגח או נגף וכו' ג' פעמים, וחשיב כולו כחדא, דעי' העדאת עדים חייב נזק שלם, שור המזיק ברשות הניזק ואפי' קרו תמה, ואדם, ולא חשיב בור ואש דאינם בעלי חיים.

מדקתני רישא השן מועדת לאכול משמע דאיירי בחצר הניזק, וא"כ הא דמבואר דתם משלם חצי נזק אתיא לרבנן, ומאיךך בסיפא מבואר ששור המזיק ברשות הניזק הוי מועד וכו"ט.

מה נחשב צורות- בהמה שהיתה מהלכת כדרכה והתיזה צורות והזיקו, או חזיר שהיה נובר בחוטמו באשפה והתיז והזיק, או תרנגול שעף ממקום למקום והזיק ברוח שבכנפיו דכוחו הוא, או שהיה מרקד ע"ג עיסה או פירות והעלה עפר או צורות מן הארץ לעיסה, הוי צורות ומשלם חצי נזק א"ע דאורחיהו הוא, וכל מה שהוא כוחו ולא גופו קרי צורות, ואף דכוחו כגופו דמי הלכתא גמירי לה שמשלם חצי נזק, ולסומכוס משלם נזק שלם דכוחו כגופו דמי. ואם הזיק התרנגול בכנפיו שנגע בכנפיו בכלי, או טיניף או ניקר משלם נזק שלם. והכלל מתי הוי צורות הוא בכל מקום שבזב טהור, אבל מקום שבזב טמא משלם נזק שלם, ובא רבא לומר בכלל זה דין עגלה מושכת בקרון שאם קרון שיש בו זב הלך ע"ג כלים נטמאו הכלים, ואם משיכה עגלה קרון והקרון שבר כלים חייב נזק שלם, אבל אם הקרון התיז צורות והזיק בדבז טהור בנזקין משלם חצי נזק.

בתר מעיקרא או בתר מנא- דרסה הבהמה על כלי ולא נשבר ועף למקום אחר ונשבר, לרבה בתר מעיקרא אזלינן וחייב נזק שלם (דאמר רבה שאם זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דמנא תבירא תבר). ורבא מסתפק דשמא בתר מנא אזלינן.

י"ת. תרנגולים שהיו מחטטים בחבל דלי ונחתך החבל ונשבר הדלי משלמים נזק שלם. אי בתר מעיקרא אזלינן כוונת הברייתא משלם נזק שלם על הדלי, ואי בתר מנא אזלינן הוי צורות, והברייתא מדברת באופן שהתרנגול הלך אחרי הדלי ודחפו עד שנשבר. ואם ניתז שבר מכלי זה ונפל על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל השני משלם חצי נזק. ועל החבל משלם חצי נזק דמשונה הוא, ואם הוא מאוס בלישה משלם נזק שלם.

כח כוחו- רב אשי מסתפק אם גם בזה משלם לסומכוס נזק שלם כמו כוחו, או שכח כוחו לאו ככוחו דמי.

אי משלם מגופו- רבא מסתפק בחצי נזק צורות אם משלם מגופו דלא מצינו חצי נזק שמשלם מעליה, או שמשלם מן העליה דלא מצינו נזק כאורחיה שמשלם מגופו.

הכלב שנטל חררה והלך לגדיש ואכל את החררה והדליק את הגדיש, משלם על החררה נזק שלם ועל הגדיש חצי נזק, ולרבי אלעזר נזק שלם. ומשלם על הגדיש מגופו.

הגמ' מבארת דאיירי בשניה בנזק שעשה עם הגחלת וכר"ט דקרן בחצר הניזק משלם נזק של, ולכן משלם מגופו.

ובאופן אחר י"ל דאיירי שהזיק בצורות ג"פ ומחלוקתם היא אם יש העדאה לצורות או לא.

ורבא שמסתפק אם יש העדאה לצורות או לא סובר שהברייתא כסומכוס שצורות חייב נזק שלם, ואיירי בצורות ע"י שינוי, ונחלקו אם קרן בחצר הניזק משלם נזק שלם או חצי נזק, ולר"ט אף דמשלם נזק שלם משלם מגופו, דכיון שהילפותא היא מקרן ברה"ר אמרינן דיו שישלם מגופו, ואף ר"ט דלית ליה דיו, היכא דמיפריך ק"ו אית ליה דיו.

ואין לומר שרבי אלעזר ס"ל כסומכוס שצורות משלם נזק שלם, וכר"י דס"ל צד תמות במקומה עומדת, ומשלם חצי מגופו וחצי מן העליה, שהרי דווקא בתם דאייעד יש צד תמות, אבל מועד מתחילתו משלם הכל מן העליה.

י"ח: העדאה לצורות- רבא מסתפק אם יש העדאה לצורות כמו קרן, או שאין בהם העדאה דתולדה דרגל הם.

בהמה שהטילה גללים לעיסה לר"י משלם נזק שלם, ולרבי אלעזר משלם חצי נזק. הגמ' אומרת שאין הכרח לבאר שנחלקו אם יש העדאה לצורות, אלא נחלקו אם בצורות משלם חצי נזק או נזק שלם, ואיירי בדחיק ליה עלמא דלא הוי משונה, וקמ"ל שגללים חשיב צורות ואינם כגופה.

תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו, או סוס צנף וחמור שנער ושיבר את הכלים, דינו כדין צורות. ואיירי שיש בכלי זכוכית בזרני -זרעים, דכיון דאורחיה להכניס ראשו לאוכל אורחיה נמי לצעוק, דאל"כ הוי משונה.

י"ט. אם יש שינוי לצורות- רב אשי מסתפק לרבנן אם צורות בדבר משונה כגון ע"י בעיטה משלם רבע נזק כתם, או חצי נזק ואין בהם תמות והעדאה, וספק רבא אם יש העדאה לצורות הוא לפי הצד שאין שינוי לצורות.

כח כוחו לסומכוס- רב אשי מסתפק אם בכח כוחו מודה סומכוס שמשלם חצי נזק, או שגם בזה משלם נזק שלם.

היה פרה מבעטת או שהיו צורות מנתזין מתחת רגליה ושברו כלים משלם חצי נזק- לרב אשי מתני' כרבנן ואיירי בנזק ע"י בעיטה, או צורות כאורחיהו, אבל בשינוי בצורות מספקא לרב אשי כמה משלם. ואם נפרש את המשנה דאיירי בצורות שמחמת הביעוט דבהם משלם חצי נזק, אבל בצורות כאורחיהו משלם נזק שלם, וכסומכוס, א"כ יש ראייה מהסיפא דמודה סומכוס בכח כוחו, דתני דרסה על כלי ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו, ולפי זה הראשון היינו שעליו ניתז השברי כלים, והשני הוא שמאותו כלי שנשבר ע"י צורות התיזו שברים ושברו כלי שלישי, על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון חצי נזק.

רבי אבא בר ממל מסתפק במהלכת במקום שא"א שלא תתיז כלים שהיתה חצר הניזק מלאה צורות, והתיזה ע"י ביעוט, אם נחשב אורחיה או לא ואם יש שינוי לרביע נזק ישלם רביע נזק. וי"מ שאם הוא אורחיה מלשם חצי נזק אפי' אייעד, או שאם הועדה משלם נזק שלם דכיון דמשונה הוא הוי תולדה דקרן, וראשון עיקר.

צורות ברה"ר- רבי זירא אמר שמסתבר שפטור ברה"ר דתולדה דרגל הוא. ואם התיזה ברה"ר והזיקה ברה"ר סבר רבי זירא דפטור כיון שהעיקרה במקום פטור, וחזר בו וס"ל דחייב.

י"ט: בהמה שכשכשה בזנבה ברה"ר והזיקה פטור דאורחיה הוא, וכי יאחזנה בזנבה וילך. והגמ' מסתפקת מה הדין בכשכוש יתירה אם הוא אורחיה או לא. ומה הדין בכשכשה באמתה, אי הוי כקרן דיצירה תקיף לה, או דשאני הכא שאין כוונתו להזיק.

התרנגולים מועדים להלך כדרכם ולשבר.

נזק ע"י דליל קשור- תרנגול שהיה קשור לרגליו דליל והזיק משלם חצי נזק. הגמ' מבארת שבאופן זה האחריות היא על בעל התרנגול, ומה שלא חייב נזק שלם משום דאידידיה אדווי דהוי צורות, ואפי' קשור אדם חייב בעל התרנגול רק חצי נזק, והקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו. ואם הדליל הזיק ע"י שנתקל בו אדם והדליל של הפקר, אם נקשר הדליל מאיליו פטור, ואם קשורו אדם חייב משום בור המתגלגל.

דליל שלא הצניעו בעליו ונקשר ברגלי תרנגול והזיק בעל הדליל פושע, ואם הצניעו בעליו ונתקלו בו, בעל התרנגול פטור דכתיב "איש בור" ולא שור בור.

נזקי שן

בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה אוכלים הראויים לה או ששתתה משקין הראויים לה חייב נזק שלם. וכן חיה שטרפה בהמה ואכלה בשר בחצר הניזק משלם נזק שלם. אבל אם אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק דמשונה הוא.

אכילה ע"י הדחק כשהבהמה רעבה שמה אכילה דחשיב ראוי לה, ואפי' שלא ע"י הדחק, ועל כן פרה שאכלה שעורים שהם מאכל חמור, וחמור שאכל כרשינים שהם מאכל פרה, וכלב שליקק שמן, וחזיר שאכל חתיכת בשר, ושונרא דאכל תמר, וחמור שאכל דג, משלמים נזק שלם.

אכילת פת- חיה אין דרכה לאכול פת אפי' ע"י הדחק, אבל בהמה דרכה לאכול פת, אמנם אם היתה הפת מונחת ע"ג השלחן אין דרכה לאוכלו ומשלם חצי נזק.

ממור שאכל פת ולעס גם את הסל אם עשה זאת יחד עם אכילת הפת חייב נזק שלם, ואם לעס את הסל לאחר אכילת הפת חייב על הסל חצי נזק וכגון דתפס ניזק, דאין דנים דיני קנסות בבבל, ופלא ניזקא קנסא.

אכילת בשר - חיה דרכה לאכול בשר, אמנם בשר תלוי אין דרכה לאכול, ולאב"א צבי אין דרכו לאכול בשר.

כ. טיפוס ע"ג חבית - עז שטיפסה ע"ג חבית כדי לאכול לפת ונשברה החבית, חייב נזק שלם גם עבור החבית, שכיון שדרכה לאכול לפת דרכה גם לטפס.

אכילה ברה"ר מע"ג חברתה - לאילפא חייב דחשיב כחצר הניזק.

בהמה שקפצה ואכלה חייב אף ברה"ר חצי נזק, דאין דרכה בכך ותולדה דקרן הוא.

מתגלגל - רבי זירא מסתפק אם חייב באכלה עמיר המתגלגל - שגילגלתו הבהמה מרה"י לרה"ר, אם הולכים אחרי מקום הנטילה או אחרי מקום האכילה, וה"ה ילה"ס בנטלה מרה"ר ואכלה ברה"י. ומהא דתנן משוי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ, אכלה בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה, אין ראייה למתגלגל והכי קאמר שאם גילגלתו לפנים ואכלה בפנים חייבת וכו', ד"ל שהכונה שאם אכלה מה שבפנים חייבת אף שהיה מתחילה בחוץ, ואם אכלה מה שבחוץ פטורה אף שהיה מתחילה בפנים, או דאייירי בפתילה דאספסתא שראשו אחד בפנים וראשו השני בחוץ, דבזה הולכים אחר הבהמה, וכמאן דמנח כולו בחד דוכתא דמי, והספק הוא בשעורים וכדו' שכל גרעין הוא או בפנים או בחוץ.

אכלה כסות או כלים - ברה"י משלם חצי נזק, ברה"ר לרב ולר"ל פטור דכל המשנה כגון זה שהניח כסותו וכליו ברה"ר ובא אחר ושינה בו כגון זו שאכלתו פטור, ולשמואל וריו"ח חייב.

שתי פרות ברה"ר אחת רבוצה ואחת מהלכת, אם בעטה מהלכת ברבוצה לריש לקיש פטורה דכל המשנה וכו', ולריו"ח י"ל שאף שבכסות וכלים חייבת הטעם הוא דפעמים מניחים כסות וכלים ברה"ר כשעומדים לפוש, אבל לרבוץ אינו דרך. ואם בעטה הרבוצה במהלכת חייבת.

שן שהזיקה ברה"ר משלמת מה שנהנית לרבה היינו דמי עמיר דאמר ליה אי אפשי להאכילה שעורים אלא קש ותבן, ותניא כוותיה דרבה בשם רשב"י. ולרבא היינו דמי שעורים בזול כמה שהיה משלם כדי לקנות שעורים להאכילה, ואפי' אינו רגיל להאכילה שעורים משלם כפי מה שאדם אחר רגיל לתת לבהמתו קב או קביים, ובזול היינו שני שלישי הדמים, ותניא כוותיה דרבא, שאומדים כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה. ואם אכלה דבר שאינו ראוי לה דלא נהנית פטור ברה"ר.

זה נהנה וזה לא חסר

הדר בחצר חבירו שלא מדעתו - בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר שמצויים לו בתים אחרים בחינם, או שיש לו בית אחר, זה לא נהנה וזה לא חסר ופשיטא דפטור. ואם החצר קיימא לאגרא והגברא עביד למיגר, זה נהנה שהיה לו לשכור בית אחר וזה חסר שהיה משכירה לאחרים. ואם החצר לא קיימא לאגרא והגברא עביד למיגר זה נהנה וזה לא חסר, לרמי בר חמא יש לפשוט ממתני' דחייב לשלם מה שנהנה אלמא בתר הנאה אזלינן, שהרי סתם פירות ברה"ר מפקירם הבעלים ולא חסר מידי דהא סופן לאיבוד, ומ"מ משלם מה שנהנית, ולרבא אין ראייה משם דשם הבעלים חסר.

ב. המקיף את חבירו מג' רוחותיו וגדר את ג' הרוחות בינו לפנימי מלבד המחיצות החיצונות, אין מחייבים את הפנימי לשלם לו כיון שלא הועיל לו, ומשמע שאם גדר את הרביעית מחייבים אותו לתת את חלקו במחיצות הפנימיות. הגמ' אומרת שגם אי זה נהנה וזה לא חסר פטור הכא חייב דחסר הוא כיון שגרם לפנימי הקיפא יתירא לגדור בינו לבין הפנימי. ובסיפא איתא שלרבי יוסי אם עמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלים עליו את הכל דגלי דעתיה דניחא ליה, ומשמע שאם המקיף קנה שדה גם בצד הרביעי

וגדר את הרביעית פטור, הגמ' מבארת שדין זה נכון אף אם זה נהנה וזה לא חסר חייב, דהפנימי אומר שמספיקה לו נטירא בת זוזא שאין ביזו לגדור גדר של אבנים.

בית ועליה של שנים שנפלו ובעה"ב אינו רוצה לבנות את ביתו, לת"ק בעל העליה בונה את הבית ודר בתוכו עד שישלם לו בעה"ב את יציאותיו ואינו מנכה לו את השכירות על הבית. הגמ' אומרת שאפי' אם זה נהנה וזה לא חסר חייב א"צ לשלם לבעה"ב, משום שהבית משתעבד לעליה שהרי עליו לסבול העליה. ולר"י צריך לשלם לו על המגורים בבית, והגמ' אומרת שזה שייך גם אם זה נהנה וזה לא חסר פטור, דיש כאן שחרוריתא דאשייתא שמשחיר הכתלים, וחסר הוא.

מעילה באבן או קורה של הקדש - אם נטלם הגזבר לא מעל דמעיקרא היתה ברשותו ואין כאן שינוי, ואם נתנה לחבירו קנה חבירו שהרי יש לגזבר רשות לתת ויצאה לחלוץ ולכן מעל הגזבר, ואם בנאה הגזבר בביתו ולא קבעה בבנין דלא הוי שינוי לא מעל עד שידור תחתיה שו"פ. רבי אבהו הוכיח מזה בשם שמואל שהדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר שהרי דר תחתיה שלא מדעת הקדש, והגמ' אומרת שאין ראייה, דהקדש שלא מדעת כהדיט מדעת דדעת שכניה איכא.

כ"א. מסקנת הסוגיא - רבי אמי אמר שפטור מלשלם דלא חסרו ולא הזיקו, ורבי חייא בר אבא נסתפק בדבר, ובדעת ריו"ח נחלקו אמוראים, רב הונא ורבי חייא בר אבין אמרו בשם רב שפטור מלשלם, (ואם נמצא הבית של שמעון מעלה שכר לשמעון, והיינו בקיימא לאגרא), ורב סחורה אמר הטעם בשם רב משום שנא' "ושאיה יוכת שער" שד ששמו שאיה מכתת בתים שלא גרים בהם, לישנא אחרינא בית שאוי ויחיד בלא אדם מזיקים מכתתים אותו, ולרב יוסף הטעם משום דביתא מיתבא יתיב בית מיושב ישובו קיים לפי שהדרים בו מתקנים אותו, ונ"מ בין הטעמים אם משתמש בבית בציבי ותיבנא משום שאיה ליכא משום ביתא מיתבא יתיב איכא.

מקום שהיו גרים בו ומשלמים דבר מועט, ובא אדם וגר שם, צריך לפייס את הבעלים, או לשלם שכירות לכו"ע דחשיב קיימא לאגרא.

שן בצידי רה"ר

שן ברה"ר משלמת מה שנהנית, ואם הלכה הבהמה ועמדה בצידי הרחבה ואכלה משלמת מה שהזיקה דאין דרכה ללכת שם הלך לאו כרה"ר דמי, וכתב רש"י במתני' שמשלם חצי נזק כדן קרן, והתוס' כתבו דמשלם נזק שלם דחשיב חצר הניזק, מפני שיש רשות לאדם להניח פירותיו כנגד פתח ביתו בצידי הרחבה. ואם עמדה ברה"ר והחזירה ראשה לצידי הרחבה ואכלה לל"ק רב מחייב, ושמואל פוטר כיון שגופה ברה"ר ודרכה להחזיר ראשה ושן ברה"ר הוא, ולל"ב לכו"ע חייבת.

ואם הקצה מקום מרשותו לרה"ר ושטח שם פירות ונכנסה בהמה בדרך הילוכה ואכלה שם, לל"ב לרב פטורה ולשמואל חייבת. ומחלוקת זו אינה תלויה בדין בור ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, ד"ל שלרב שזה ששטח פירותיו שם הוי כמו בור וכל המקלקלן ברה"ר והזיקו חייבים לשלם וכל המחזיק בהם זכה, ולשמואל פטור וא"כ ברשות עשה, ד"ל דבור ברשותו פטור דלא חייבה תורה אלא על בור ברה"ר וטעמא דרב מפני שלא היה על הניזק לקרב פירותיו לרה"ר, וטעמא דשמואל משום דבור כיון שהפקירו חייב בעל הבור משום שהשור לא ראה את הבור וברשות נכנס שהרי הפקיר רשותו, אבל כאן השור ראה את הפירות ואפי' החלקה בהם פטור.

כ"א: אכלה מצידי הרחבה לר"מ ור"י משלמת מה שהזיקה, ולרבי יוסי ור"א אין דרכה לאכול אלא להלך. הגמ' אומרת שאין הכרח שנחלקו בדין מחזרת וכנ"ל, אלא נחלקו מה הדין בפשטה צווארה ואכלה מע"ג חברתה או בקפצה ואכלה, שלר"מ מתוך הרחבה לעולם פטור, ולרבי יוסי אין דרכה לפשוט צווארה לא קפוז ולאכול.

אכלה מפתח החנות משלמת מה שנהנית, מצידי החנות משלמת מה שהזיקה.

קפיצה ונפילה בכלב וגדי

הכלב והגדי שקפצו מראש הגג מלמעלה למטה ושברו את הכלים, משלם נזק שלם ברשות הניזק מפני שהם מועדים לקפוץ, ותולדה דרגל היא. ואם הפכו טבעם והכלב קפץ והגדי נסרך שנעץ ציפורניו בכותל, אין דרכם בכך ומשלם חצי נזק.

ואם קפצו מלמטה למעלה פטורים מנזק שלם וחייבים בחצי נזק דמשונה הוא, ולתוס' פטורים לגמרי דאנוס הוא.

ואם נפלו תלוי בדין תחילתו בפשיעה דדילמא יקפצו וסופו באונס שנפלו, ואם הכלים קרובים מאד לכותל שלא יכלו לקפוץ לשם ונפלו עליהן חייבים לכו"ע, דלא הוי תחילתו בפשיעה.

ואם היה הכותל רעוע ונפלו ג"כ הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס שהרי לא נפל הכותל.

ובכותל צר גם נפילה הוי פשיעה דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שיקפצו, לישנא אחרינא צר היינו משופע.

אדם ותרנגול שדילגו בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה חייבים, אדם משום דאדם מועד לעולם, ותרנגול מפני שזה דרכו.

אשו משום חציו או משום ממונו

כ"ב. לריו"ח אשו משום חציו השולח את הבערה משום חציו חייבו הכתוב, וחשיב מעשיו כמו בזרק חץ. להו"א אין לחייבו משום ממונו דאש לית בה ממשא בשלהבת. ולמסקנה חייב גם משום ממונו, ונ"מ שחייב בד' דברים, דהוי ליה לאסוקי אדעתיה שהרוח מוליכתה, אבל בבושט פטור כיון דאינו מתכוון.

לר"ל אשו משום ממונו כשורו ובורו שהזיקו, אבל אין לחייב משום חציו, דלא מכוחו הלכה האש אלא מאיליה הלכה ודלקה למרחוק. ואינו חייב בד' דברים.

כלב שנטל חררה והלך לגדיש וזרק חררה על הגדיש ונשרף הגדיש, על מקום גחלת לריו"ח חציו דכלב הם ומשלם חצי נזק כדן צרוות, או כיון דהוי משונה (ואדם חייב נזק שלם דאין דין צרוות באדם). ולר"ל חייב חצי נזק, ועל שאר הגדיש פטור לר"ל דאשו משום ממונו, ואש זו אינה ממונו, ומשום צרוות א"א לחייבו שהרי האש דלקה בשאר הגדיש מאיליה.

ואם הניח הכלב את החררה על הגדיש לריו"ח משלם על מקום גחלת נזק שלם דאורחיה הוא ובידים עבד, וכן לר"ל דאורחיה הוא ועל שאר הגדיש חצי נזק דחציו דכלב הם והיינו צרוות.

גמל שהיה טעון פשתן ונכנס הפשתן לתוך החנות ונדלק ע"י נרו של חנווני והדליק את הבירה, חייב בעל הגמל משום שלא היה לו להרבות בטעינת הגמל, לריו"ח חייב על כל הבירה דחציו דגמל הם, ולר"ל אינו חייב אלא על המקום שסכסכה דהוי כמקום גחלת. ואם הניח החנווני את הנר מבחוץ החנווני חייב, שלא היה לו להניח נרו מבחוץ, ואי איירי במסכסכת צ"ל שעמדה להטיל מימיה דאנוס הוא וסכסכה את כל הבירה שהיתה החבילה גדולה. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור שמצוה להניחו ברה"ר לפרסומי ניסא.

כ"ב: המדליק את הגדיש והיו שם גדי ועבד אם הגדי היה כפות והעבד סמוך ונשרפו עמו חייב על הגדי והגדיש, שהרי על העבד פטור שהיה לו לברוח, וגדי כפות לא דווקא דהא חייב אף בגדי סמוך שהרי אין לו דעת, ואם היה העבד כפות והגדי סמוך ונשרפו, לריו"ח בכל גוונא פטור על הגדי והגדיש, ולר"ל אינו פטור אלא כשהצית בגופו של עבד (וקמ"ל שבגדי דחד ועבד דחד נמי פטור), אבל בלאו הכי חייב כמו בממון שהזיק שחייב שלושים סלעים.

השולח את הבעירה ביד חש"ו לריו"ח פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים אף במסר לו שלהבת, דחציו דחרש הוא, ואינו חייב אא"כ מסר לו גוואז עצים יבשים, סילתא עצים קטנים, ושרגא דודאי פושע הוא. ולר"ל

דווקא במסר לו גחלת וליבה פטור מדיני אדם דחרש עביד ליה לנזק, וחייב בדיני שמים, אבל מסר לו שלהבת חייב, כמו שחייב במוסר שורו לחש"ו.

קרא ומתניתא מסייע לריו"ח - קרא דכתיב "כי תצא אש" דמשמע מעצמה ובתוך שלו הדליק, וסיום הפסוק הוא "שלם ישלם המבעיר את הבעירה". וכן איתא במתני" שפתח הכתוב בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו כנ"ל ללמד שאשו משום חציו.

כ"ג. טמון - לריו"ח שאשו משום חציו, משכחת לה פטור טמון היכא דכלו לו חציו, שנפלה דליקה, ואח"כ נפלה הגדר שלא מחמת הדליקה והזיקה האש בחצר אחרת כיון שלא היה ראוי להזיק בשעת הדלקת האש, ומ"מ על הגלוי חייב משום ממונו, דס"ל דאפשר לחייב גם משום ממונו כשהגחלת שלו, ואיירי כשהיה לו לגודרה לפני שעברה האש, שהיה לו שהות לגודרה, ולא גדרה, דחייב על שלא שימר גחלתו לגזור לפניה. אבל במדליק סתמא חייב על הטמון כמו בזרק חץ והזיק בטמון, דכתיב "פצע תחת פצע לחייבו לעל האנוס ועל השוגג. לישנא אחרינא חץ לעולם מזיק בטמון, ולא שמעתי.

כלב שנטל חררה והלך לגדיש והדליק את הגדיש, משלם על הגדיש חצי נזק, ובעל החררה פטור דאיירי בשימר גחלתו שנעל ביתו יפה דאנוס הוא, וחתר הכלב, דסתם דלתות חתורות אצל כלב ואינו שינוי וחייב נזק שלם. ואם אכל את החררה משלם נזק שלם דאיירי כשאכל בגדיש של בעל החררה.

פי פרה כחצר הניזק דמי

כ"ג: הגמ' מסתפקת אם פי פרה של מזיק האוכלת בחצר הניזק דינו כחצר המזיק, או כחצר הניזק ושדה אחר קרינן ביה.

ואם דינו כחצר המזיק אינו חייב בסתם שן דאמר ליה פי פרתי רשותי היא, אלא בנתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה (והא דכתיב כאשר יבער דמכליא קרנא, היינו בשף צלמי שמחקה צורה בכותל לגמרי, או פסעי פסועי שע"י הדריכה נתחבו הפירות בטיט).

המשסה בחבירו כלב או נחש פטור המשסה דגרמא בנזיקין פטור, ובעל הכלב אם פי פרה בחצר המזיק פטור, דאומר לו מאי בעי ידך בפומא דכלבאי, ואם הוציא שינוי וחבל בו חייב.

המשיך נחש בחבירו שהגיע פי הנחש ליד חבירו עד שנכנסה לתוכו ומת לר"י המכיש חייב מיתה בסייף שהורג ממש הוא ולא גורם, והנחש פטור דארס נחש בין שינוי עומד ובלא כוונת הנחש יצא הארס, ולחכמים המכיש פטור והנחש בסקילה כדן שור שהרג אדם, דהנחש מקיא את הארס מעצמו.

הנכנס לחצר חבירו שלא ברשות ונגחו שורו הבעלים פטורים מכופר, דאמר ליה ברשותי מאי בעי, והשור בסקילה.

ומהא שהנחש והשור בסקילה מבואר דלא אמרינן סברת מאי בעי ידך וכו' לענין קטלא - הריגת השור והנחש.

הגמ' פושטת שפי פרה כחצר הניזק דמי, ממה שבעל הכלב חייב לשלם על אכילת החררה.

חיוב שמירת הבהמה שלא תזיק - רב יוסף אמר לאביי שיאמר לבעל הבהמות שעליו לשמור שלא יאכלו בשדהו, ואמר לו אביי שהוא יענה שעל בעל השדה לגדור את שדהו, ולפי זה יוצא ששן חייב רק באופן שגדר שדהו וחתרה או שנפלה הגדר בלילה. ועוד אמר רב יוסף שאלו השומרים בהמותיהם ליום השוק ומפסידים ממון אחרים ואפי' ברה"ר, מתרים בבעליהם ב' וג' פעמים, ואם אינו שומרם שוחטים אותם אפי' שלא ביום השוק, כיון שעומדים לשחיטה.

איזהו תם ואיזהו מועד

לר"י ורבי יוסי אם העידו ג' ימים הוי מועד. וכן פסק רב נחמן.

לאביי הטעם משום דכתיב "מתמול שלשום" ומ' דמתמול עוד אחד, ו"ולא ישמרנו בעליו" קאי בנגיחה רביעית שאם לא שמר ונגח משלם נזק שלם מעליה, אבל על השלישית משלם חצי נזק.

ורבא לא דורש מתמול וולא ישמרנו קאי בנגיחה שלישית שמשלם נזק שלם.

כ"ד. ולר"מ אף בג' נגיחות ביום הוי מועד, דאם ריחוק ראיתו חייב כ"ש קירב ראיתו. (ואמנם זבה שקירבה ראיתיה טהורה מטומאת שבעה, אלא שומרת יום כנגד יום, דתלה הכתוב הראיות בימים, דכתיב "וזאת תהיה טומאתו מזובו" שזב תלוי בראיות דכתיב ג"פ זוב וכתוב טומאתו היא, וזבה תלויה בימים).

איזהו תם- לר"י נעשה תם כשיחזור בו ג' ימים שיראה שורים ולא יגח. ולר"מ ורבי יוסי כשימשמשו בו התינוקות ולא יגח, וכן פסק רב נחמן, דרבי יוסי נימוקו – טעמו וראיתו עמו.

ליעודי תורא או ליעודי גברא- הגמ' מסתפקת אם בעינן ג' ימים ליעודי תורא ולאפוקי אם נגח ג"פ ביום אחד, או ליעודי גברא, ונ"מ אם הגיעו ג' ימיה עדים ביום אחד והיעידו על נגיחות של ג' ימים.

אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו גם **בפני ביי"ד וגם בפני בעלים**. ואם העידו ג' ימיה עדים על ג' נגיחות, ויש כאן ג' עדויות ואם בטלה אחת משלם על האחרים חצי נזק, ולענין הזמנה הם עדות אחת, ואם הוזמנה אחת הוא והם פטורים מנזק שלם על האחרונה עד שיוזמו כל ג' הכיתות שאז כולם משלמים על החצי הנוסף של הנגיחה האחרונה, והחצי הראשון משלמת הכת השלישית. ומבואר דג' ימים בעינן ליעודי תורא והביאם הניזק השלישי להעיד על ג' נגיחות, ורגלים לדבר שבאו לעשותו מועד, דאי ליעודי גברא יטענו שלא באו לחייבו נזק שלם, דמניין להם שיבואו עדים אחרים ויעשוהו מועד, אבל אי ליעודי תורא למה ב' הכתות האחרות חייבות והרי צריכים להם לשלם חצי נזק, ויאמרו שלא ידעו בכת האחרת, ו"ל שרמזו לכת אחרת שתעיד ג"כ וא"כ גם הם יעידו נתכוונו, או כשבאו רצופים זודאי ידעו אלו באלו, ולרבינא איירי שמכירים את בעל השור ולא את השור וא"א לחייבו חצי נזק שהרי מגופו משלם, ובאופן זה מחייבים אותו לשמור את כל שווריו.

המשסה כלבו של חבירו בחבירו, המשסה ודאי פטור דגרמא בניזקין הוא, והגמ' מסתפקת אם בעל הכלב פטור כיון שאחר שיסהו, או שהיה עליו לשומרו כיון שאפשר לשסותו.

ואת"ל שבעל הכלב חייב ילה"ס אם גם בשיסהו בעצמו חייב בעל הכלב, או דפטור דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. רב פפא אמר לרבא דזה כמו פרה מהלכת שבעטה ברבוצה שפטורה דלא היה לה לרובץ ברה"ר וכל המשנה וכו', ואמר לו רב פפא ששם חייב, דאף שיש לה רשות לדרוך עליה, אין לה רשות לבעוט.

קרן ותולדותיה ברשות הניזק- לחכמים משלם חצי נזק, ולר"ט נזק שלם. אמר להם ר"ט שאם קרן חייבת ברה"ר אף ששן ורגל פטורים, כ"ש שברה"י ששן ורגל חייבים קרן יהיה חייב. אמרו לו חכמים דיו לבא מן הדין להיות כנדון ואין חייב אלא חצי נזק כמו ברה"ר, אמר להם ר"ט שאפשר ללמוד קרן מרגל, שרגל שפטורה ברה"ר חייבת נזק שלם ברשות הניזק, כ"ש קרן שחייבת ברה"ר שחייבת ברה"י נזק שלם. ואמרו לו חכמים שגם בזה י"ל דיו וישלם חצי נזק, ור"ט לית ליה דיו היכא דמפרך ק"ו.

ק"ו ודיו

כ"ה. דיו מן התורה מנין מדכתיב "ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם ז' ימים" ומ"מ אף לשכינה דינה ז' ימים ולא י"ד יום. ור"ט ס"ל דשם לא מיפרך ק"ו, דבלא הק"ו לא ידענו אפי' ז' ימים, אבל היכא שאם נאמר דיו לא נלמד מהק"ו כלום כמו בקרן ברשות הניזק אין אומרים דיו.

שכבת זרע בזב מטמאה בק"ו מרוק שהוא טהור בטהר ובטמא טמא, כ"ש שכבת זרע שהוא טמא בטהור שהוא טמא בטמא, ואיתא בברייתא שמשמא בין במגע בין במשא. ולא אומרים דיו שיטמא רק במגע ולא במשא, משום דלמגע לא איצטריך, דלא גרע משכבת זרע של טהור. אמנם שיטת ר"א ששכבת זרע של זב מטמאה במגע ולא במשא, ולרבי יהושע אף מטמאה במשא, שא"א שלא יהיה בה צחצוחי זיבה, אבל היא עצמה אינה מטמאה.

כ"ה: טומאת מפץ בזב במת ובשרץ – מפץ נטמא באהל המת אע"פ שאינו בכלל בגד או כלי עור או כלי עץ ק"ו מפכים קטנים, שאם פכים קטנים כלי חרס שפיו צר שהם טהורים בזב שאין כלי חרס נטמא אלא מתוכו, וא"א להכניס אצבעו לתוכו, ולמדרס נמי לא חזי, וכל שאינו ראוי לטמא במגע אינו מטמא בהסט דאפקיה רחמנא בלשון מגע, ונטמאים באהל המת דכתיב "וכל כלי פתוח", כ"ש מפץ שנטמא בזב שהרי ראוי למשכב שנטמא באהל המת. הגמ' אומרת שא"א ללמוד מכאן גם טומאת ערב וגם טומאת שבעה ד"ל דיו, אלא לומדים מפץ בשרץ מפכים קטנים בגזירה שוה ולא בק"ו, ומפץ במת לומדים מגז"ש "בגד ועור", שכלו שמשפץ טמא בשרץ הוא טמא גם במת, והגז"ש מופנה דאל"כ איכא למיפרך ששרץ שמשמא כבעדשה ומפץ בכזית, ולמ"ד דבעינן מופנה משני צדדים היא מופנה משני צדדים, ולמ"ד דון מינה ומינה אי"כ כיון שלומדים משרץ דינו כשרץ שטמא טומאת ערב, לומדים מ"וכבסתם בגדיכם ביום השמיני" שכל הטומאות במת אינן פחותות מז' ימים.

המקור לחילוקי הדינים בנוזקין

כ"ו: שן ורגל פטורה ברה"ר דכתיב "וביער בשדה אחר", ואין לחייבה אף בחצי נזק ק"ו מקרן (שהרי ברשות הניזק משלם חצי נזק ושן ורגל נזק שלם), דכתיב "וחצו את כספן" ולא כספו של אחר.

שן ורגל חייבת ברשות הניזק נזק שלם, ולא לומדים ק"ו מקרן שתהיה פטורה מחצי נזק (שהרי ברה"ר הם קלים מקרן, שקרן חייבת חצי נזק ושן ורגל פטורים), דכתיב "ישלם" והיינו תשלומין מעליא.

קרן ברה"ר חייבת חצי נזק ולא לומדים ק"ו משן ורגל לפטורה (שהרי ברשות הניזק חמורים ומשלם נזק שלם וקרן חצי נזק), דכתיב "וחצון" קרא יתיבא, דאין חצי נזק חלוק בין רה"ר לרה"י.

אדם פטור מכופר אף אם הרג במזיד ולא התרו בו שאינו חייב לא מיתה ולא גלות, ואין ללמוד משור (שהרי שור קל מאדם שפטור מד' דברים צער רפוי שבת ובושת, ואדם חייב), דכתיב "עליו" על נזקי שור משלם כופר ולא על אדם.

שור אינו חייב בד' דברים ואין ללמוד ק"ו מאדם (שהוא קל משור שאינו חייב כופר) דכתיב "ואיש" כי יתן מום בעמיתו" ולא שור בעמיתו.

כופר ברגל- בהמה שדרסה ע"ג תינוק בחצר הניזק חייבת כופר, וכמו שמצינו שלר"ט משלם כופר שלם ברשות הניזק ק"ו מרגל כמו שלמד לחייב תם נזק שלם. ולא למד זאת ר"ט מנזקי רגל שאם רגל שפטור ברה"ר חייב ברה"י נזק שלם כ"ש קרן, דאף אם נלמד מכלים טמונים (דפטור בהם באש ובבור), איכא למיפרך מה לכלים טמונים שאדם חייב עליהם, משא"כ כופר, אלא למד זאת ר"ט מחיוב כופר ברגל, ומבואר שיש חיוב כופר ברגל. ועוד דאי ליכא כופר ברגל איכא למיפרך מה לנזקין דרגל שכן ישנן ברגל משא"כ כופר.

נזקי אדם

אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן. סימא את עין חבירו אפי' בשוגג או שיבר את הכלים משלם נזק שלם.

כ"ו: שוגג אינו חייב בד' דברים אלא רק בנזק דכתיב "פצע תחת פצע" לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון, ואינו חייב ד' דברים אלא

במזיד, או קרוב למזיד, דומיא ד"כי יריבון אנשים". (וללמוד שחייב צער במקום שמשלם גם נזק מספיק לכתוב "פצע בפצע").

היתה אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה, ועמד ונפלה, חייב בנזק, ופטור בד' דברים, ולענין שבת פטור דלא חשיב "מלאכת מחשבת" בעינין שיתכוון למלאכה (ויהיה שוגג שסבור שהיום חול או שמלאכה זו מותרת), ופטור מגלות אם נפלה על האדם ומת, דלא מיקרי שגגה אלא כשהיתה לו ידיעה מעיקרא, ואם היה הניזק עבדו ונפלה על עינו וסימאה תלוי במחלוקת רשב"ג ורבנן לגבי אם היה רבו רופא ובא לרפאו וסימא עינו. ואם הכיר בה ושכחה ועמד ונפלה הדין כנ"ל ואע"פ שהכיר בה נחשב שוגג כיון ששכח, אלא שחייב בגלות דאף זה בכלל שגגה. ואם נתכוון לזרוק שתים מסוים וזרק ארבע הדין כמו בלא הכיר בה ופטור בשבת אפי' אמר כל מקום שתמצא ננוח מפני שעיקר מחשבתו אינה למלאכה (ולענין גלות נתמעט מ"אשר לא צדה"). ואם נתכוון לזרוק ד' וזרק ח' הדין כנ"ל, אלא שלענין שבת תלוי שאם אמר כל מקום שתמצא ננוח חייב שהרי יש כאן מלאכת מחשבת, ואם לאו פטור.

זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושבירו במקל והיינו שזרקו בעל הכלי פטור, דמנא תבירא תבר. ואם זרקם מזיק והיו תחתיו כרים וכסתות וסילקם הוא או אחר פטור, כיון שבשעת הזריקה פסוקי מיפסקי גיריה שאין סופם לישבר, ונוטל הכרים פטור דגרמא בניזיקין הוי.

זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקיבלו בסייף, תלוי במחלוקת ריב"ב ורבנן בהכחה ו' בני אדם בזה אחר זה דלרבנן בעינין "כל נפש" ולריב"ב זה שקיבלו בסייף חייב מפני שקירב את מיתתו. ואם קיבלו שור מועד בקרניו ומת תלוי במחלוקת רבי ישמעאל בנו של ריו"ח ב"ב ורבנן אם כופר הוא דמי מזיק או דמי ניזק ואי דמי ניזק האי לא הוי ליה דמים ופטור.

כ"ז. נפל מראש הגג ונתקע באשה חייב בד' דברים וכגון שנפל ברוח מצויה דחשיב קרוב למזיד, אבל בבושת אינו חייב עד שיתכוון, וביבמות לא קנה דאף שקנה בנתכוון לאשה אחרת, בעינין שיתכוון לשם ביאה, ואם עשה אחד מהאחים מאמר פסלה עליו. ואם נפל ברוח שאינה מצויה חייב בנזק ופטור בד' דברים, וברוח מצויה חייב בד' דברים ופטור מבושת, ואם נתהפך ונתכוון ליפול על האדם להנאתו חייב גם על הבושת אע"פ שלא נתכוון לבייש, דחייב אם נתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש.

הכובש חבירו לתוך המים או האש עד שמת, אם יכול לצאת משם פטור, ואם אינו יכול לצאת חייב.

האומר קרע את כסותי שבור את כדי חייב, ובע"מ לפטור פטור.

הניח גחלת על לב חבירו ומת פטור שהיה עליו לסלקה, ואם הניח על בגדו ונשרף חייב דמה שלא סלקה משום שסבר שיתעהו בדין וישלם לו, וילה"ס מה הדין בעבדו, ואת"ל שעבדו כגופו שהיה לו לעבד לסלקה, כ"מ שורו שאין בו דעת לסלקה כממונו וחייב.

המניח:

היינו כד היינו חבית - המושנה בג' מקומות מחליפה לשונה בין כד לחבית, וקמ"ל לענין מקח וממכר דהיינו כד היינו חבית ואפי' התנה עם המוכר שיתן לו חבית דמשמע גדולה, יכול לתת לו כד שהיא קטנה, ולא איירי במקום שבני האדם מקפידים לקרוא לכד כד ולחבית חבית, אלא במקום שהרוב מקפידים ומיעוט מחליפים ביניהם, וקמ"ל שאין הולכים בממונו אחר הרוב במקום שהדבר בספק, כגון כהא, ובמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן, שיכול לזכור לו לשחיטה מכרתיו לך, אע"פ שהרוב קונים לחרישה.

דין המניח כדו ברה"ר

כ"ז: אם חייב מי שהזיק את החבית, ומה הדין בהזק בה - אם בא אחר ונתקל בו ושביר, במתני' איתא דפטור, ואם הוזק בה הנתקל בעל החבית חייב בנזקו. לרב איירי בממלא רה"ר חביות, ולשמאל איירי

באפילה, ולריו"ח איירי בקרן זווית שהיתה מונחת בפנית המעבר ממבוי למבוי, וכשנכנס למבוי לא ראה את החבית, אבל באופן אחר חייב דאיבעי ליה לעיוני ומיזל. ובמעברא אמרי דפטור אפי' באורה לפי שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים.

הוה עובדא וחייב שמואל כשמעתיא לעיל דדוקא באפילה פטור הא באורה חייב, וכן הוה עובדא וחייב רבא, ואין מזה ראייה דס"ל כשמואל דקרנא דעצרא הוי קרן זווית הסמוכה לבית הבד, דברשות הניח שם שהיה המנהג שכשביט הבד היה מלא אנשים היו הבאים מניחים כליהם ברה"ר וממתניים עד שיצאו הנכנסים, והיה עליו להתבונן.

אם שבר את החבית ברצון, לרב דאיירי בממלא רה"ר כולה חביות פטור, אלא שאם שבר והוזק בהרסיו פטור בעל החבית דאיהו דאזיק אנפשיה, ולשמואל וריו"ח אם שבר חייב.

חיוב בושת - הוועט בחבירו בארכובתו חייב ג' סלעים, ובבעיטה ברגל ה', ובסנוקרת שהכה באוכף של חמור ו"ג, אך אין גובים קנס בבבל.

אי עביד איניש דינא לנפשיה

במקום פסידא שיפסיד אם ימתין עד שילך לבי"ד לכו"ע עבד איניש דינא לנפשיה, וכגון בור מים השייך לשניים ובא אחד למלא ביום של חבירו ואינו מסכים להפסיק, מותר להכותו אפי' מאה מכות, שאם ילך לבי"ד לא ידע כמה דלה, או שמוא יכלו המים מהבור ואין לו פרעון.

ובמקום דליכא פסידא לרב יהודה לא עביד איניש דינא לנפשיה ואפי' דין אמת אלא ילך לדין, ולרב נחמן עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון שעושה כדן א"צ לטרוח.

לכן בג בג עביד אם יש דבר שלו אצל חבירו, לא יכנס שלא ברשות בגניבה ובסתר שלא יראה עליו כגנב, אלא ישבור את שיניו כלומר יקח בחזקה ויאמר לו את שלי אני נוטל, ומבואר דס"ל דעביד איניש דינא לנפשיה.

כ"ח. שור שעלה ע"ג חבירו להורגו, אם השור הוא תם מותר לשמוט את שורו מתחתיו, כיון דאיכא פסידא שאם ימות שורו לא יקבל אלא חצי נזק, ואם שמוט ומת העליון פטור, ומ"מ אם דחף את העליון ומת חייב, משום שהיה לו לשמוט את שורו. ואם השור מועד הדין תלוי במחלוקת אי עביד איניש דינא לנפשיה.

הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן למ"ד עביד איניש דינא לנפשיה מותר לשבור את החביות, ולמ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה מותר לשבור כדי לצאת לבי"ד או כדי להכנס להביא ראיותיו כגון אם הוא טוען שהיא שלו ונכנס להביא שטר מכירה.

עבד נרצע שכלו ימיו ורבו מפציר בו לצאת ועשה בו חבורה פטור, דכתיב "ולא תקחו כופר לשוב" קרי ביה לשב שרוצה לשוב לקלקולו ולהיות עבד, או שדינו לשוב למשפחתו ואינו רוצה, ולמ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה צ"ל בעבד גנב, ואמנם עד עכשיו לא גנב מפני שהיתה אימת אדונו עליו, או דאיירי כשמסר לו האדון שפחה כנענית, דמעכשיו היא אסורה לו ורשאי להלקותו ולהפרישו, דהאי דינא אינו לנפשיה.

המניח כד ברה"ר ואוקמיה רב בממלא רה"ר חביות ובא אחר ושביר, למ"ד עביד איניש דינא לנפשיה פטור, וקתני במתני' נתקל משום שרק באופן זה אם הוזק חייב בעל החבית בנזקו.

אשה שביישה אדם שהכה את בעלה כתיב בה "וקצותה את כפה" שחייבת לשלם, ולמ"ד עביד איניש דינא לנפשיה איירי ביכולה להציל ע"י דבר אחר דאין לה רשות לביישו, אבל אם אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה.

אם היתה דרך רה"ר עוברת בתוך שדהו ונטלה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו. ואינו יכול לסלקם בכח מהדרך הראשונה גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון, ולרב משרשיא איירי באופן שנתן להם דרך עקלתון, ולרב אשי כל דרך היא עקלתון לאלו הגרים בצד

השני. ומ"מ אע"פ שלא חלה ההחלפה מה שנתן נתן, דמיציר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו.

בעה"ב שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה, ולמ"ד עביד איניש דינא לנפשיה יכול לסלקם, ומ"מ הוא פאה לפוטרו מן המעשר גם בפאה הנשארת, כדתניא שאם הפקיר כרמו והשכים בבוקר ובצרו, חייב בפרט ועוללות ושכחה ופאה דאע"פ שהפקיר פטור מפאה, הפקר כזה חייב בכל אלו דכתיב ביה "תעזוב" יתירא, ופטור מן המעשר דלא כתיב ביה תעזוב יתירא, ומבואר שהפקר כל דהו פטור ממעשר.

חיוב אדם על נזקי כדו שנשברה ברה"ר

לת"ק חייב אם הוחלק במים שלקה בחרסית, ולר"י במתכוון חייב ובאינו מתכוון פטור.

כ"ח: שיטת רב שכיון שלא הפקיר את השברים חיובו מדין שור (דס"ל דבור שחיבה עליו תורה איירי בהפקיר רשותו ובורו), וחייב אם טינפו כליו במים, אבל אם האדם עצמו הוזק פטור, דקרקע עולם שאין לה בעלים הזיקתו וממנו אינו אלא גרמא בעלמא, ורב לטעמיה דבור חיובו הוא על הבל ולא על החבטה.

שיטת שמואל שחיובו מדין בור דס"ל בור שחיבה עליו תורה בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, ובור אינו חייב על אדם שמת או כלים שהוזקו דשבירתן זו היא מיתתן, אבל על אדם שהוזק חייב דקרא איירי במיתתו, ולא אמרינן קרקע עולם הזיקתו, דשמואל לטעמיה דבור חיבה תורה על הבלו וכ"ש על חבטו.

באיזה תקלה פטור מכלים - בור שנפל לתוכו שור וכליו ונשתברו, או חמור וכליו ונתקרעו, חייב על הבהמה ופטור על הכלים, ודומה לזה אבנו סכיני ומשאו שהניחם ברה"ר והזיקו שאם הוזקו בהם כלים או נתקל בהם אדם ומת פטור. לרב איירי כשהפקירם, אבל אם לא הפקירם חייב משום שור, לפיכך אם הוטחה צלוחיתו באבן חייב. ולשמואל הוא בור ואינו חייב על צלוחיתו אלא לר"י דמחייב על נזקי כלים בבור. והני מילי שנתקל באבן ונשברה הצלוחית באבן, ואם נתקל בקרקע ונשברה הצלוחית באבן, לל"ק לרבי אלעזר פטור מפני שהקרקע גרמה לו, וללישנא בתרא ולרבי נתן חייב דס"ל לרבי נתן בשור שדחה את חבירו לבור שאם א"א להשתלם מהשור משתלם מהבור.

ר"י אומר במתכוון חייב באינו מתכוון פטור (בנשברה כדו ברה"ר והוזקו בהם).

רבה מבאר שמתכוון היינו שהתכוון להורידה למטה מכתפו ונתקל והוטחה בכותל, וחייב משום דנתקל פושע, ור"מ מחייב אפי"ן אם נתפרק הכד ונשאר אזנו בידו דהוי אוס.

הגמ' דוחה דא"א לחייבו שהרי **אונס רחמנא פטריה** דכתיב (ולנערה לא תעשה דבר), ואף לענין נזיקין מצינו בברייתא שבין לר"מ ובין לרבנן אם העלה קנקנים על הגג ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו פטור דאונס הוא. (ומחלוקתם היא בנשבר כדו או גמלו ולא סילקם, שלר"מ חייב בהזיקם, ולחכמים פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים משום שלא סילקם, אמנם אף לרבנן אם הניח אבנו סכיני ומשאו בראש גגו ונפלו ברוח מצויה חייב).

כ"ט: לאביי רבי אלעזר וריו"ח יש כאן ב' מחלוקות במשנה ובברייתא, א' בשעת נפילה **נחלקו אם נתקל פושע**, ובברייתא שהגמל נתקל איירי שהוא נתקל ונתקל בו הגמל (אבל אם הלך במים דרך שרעתא דמיא אי איכא דרכא אחרינא פושע הוא ואי ליכא דרכא אחרינא אונס הוא). ב' לאחר נפילה **נחלקו אם מפקיר נזקיו חייב**. (והוחלק אחד במים היינו בשעת נפילה, ולקה בחרסית היינו לאחר נפילה). ומתכוון ואינו מתכוון לאחר נפילה היינו אם נתכוון לזכות בחרסיה.

כ"ט: ריו"ח מחדש שרק כאן רבנן פוטרים מפקיר נזקיו משום שהוא אונס בנפילה, אבל מפקיר נזקיו שאינו אונס בנפילה חייב.

מפקיר נזקיו

לפי ר"מ מפקיר נזקיו חייב, ובשיטת רבנן נחלקו ריו"ח ורבי אלעזר אם חייב או פטור.

הגמ' מוכיחה ממה שרבי אלעזר אמר בשם רבי ישמעאל ששני דברים אינם ברשותו של אדם בור ברה"ר וחמץ משש שעות ולמעלה, ששיטת רבי אלעזר לחייב מפקיר נזקיו.

ולפי זה מה שאמר רבי אלעזר שההופך את הגלל ברה"ר אינו חייב אלא בנתכוון לזכות, איירי כשהחזירה למקומה, והגמ' דוחה דאף שהחזירה למקומה יש לחייבו שהרי נסתלקו מעשי ראשון, וכמו הסותם בור וחזר וגילהו שחייב. ולכן הגמ' מבארת דאיירי כשהפכה לפחות מג' ולא נסתם הבור מעולם, ולפי זה אם הגביהה למעלה מג' אע"פ שלא נתכוון לזכות חייב, ורבי אלעזר מדייר מדקתני הפך דאיירי בפחות מג' וכן"ל. וא"כ יוצא שריו"ח פטור מפקיר נזקיו.

אמנם הגמ' מוכיחה שריו"ח מחייב מפקיר נזקיו, דס"ל שהלכה כסתם משנה, וסתם משנה דבור ברה"ר חייב. ומבואר שריו"ח מחייב, ורבי אלעזר פטור, וצ"ל שמה שאמר ששני דברים אינם ברשותו וכו', אמר כך בשם רבו, אבל לדעתו בור ברה"ר פטור.

ל' השופך מים ברה"ר והוזק בהם אחר חייב בנזקו, לרב איירי מתני' בדתמו מיא, ואינו חייב אלא על טינוף כליו במים, אבל על נזקי האדם פטור דקרקע עולם הזיקתו, ואם לא תמו מיא חייב כמו שהמזיק ע"י רפש חייב. ואע"ג דתני לעיל שאם נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים חייב ורב מעמיד בטינוף כלים מתני' אתא לאשמעינן אפי"ן בימות הגשמים שיש לו רשות, אם הזיק חייב לשלם.

המצניע את הקוף ואת הזכוכית והוזקו בהם חייב לשלם, ואם הצניעם בתוך כותל חבירו ובא בעל כותל וסתר את כותלו ונפלו לרה"ר, אם הכותל רעוע חייב המצניע, ואם הכותל בריא פטור המצניע וחייב בעל הכותל. וחסידיהם הראשונים היו מצניעים קוצותיהם זכוכיותיהם בתוך שדותיהם בעומק ג' טפחים, כדי שלא תוציאם המחרשה, ורב ששת היה שורפם, ורביא היה זורקם לנהר. האי מאן דבעי למהוי חסידיא יקיים מיילי דנזיקין, וי"א מיילי דאבות, וי"א מיילי דברכות.

המכסה בורו בדלי של חבירו ובא בעל הדלי ונטל את דליו חייב בעל הבור, אע"פ שידע בעל הדלי מיהו בעל הבור ולא הודיע לו שהוא נוטל את דליו.

הגוזר את גדרו בקוצים והפריח הקוצים לרה"ר והוזקו בהם חייב לשלם, אבל אם צמצם את הקוצים בתוך שלו פטור, לפי שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים.

גדר שנפלה לרה"ר והוזקו בה חייב בעל הכותל.

דין אדם המוציא תקלה לרה"ר - בשעת הוצאת זבלים מותר להוציא זבל ולצבורו כל ל' יום, כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה, ואם הזיק לת"ק דברייתא חייב לשלם, ולר"י פטור, ולרב אשי מודה ר"י בתבנו וקשו שחייב לשלם מפני שהם מחליקים.

אם קנסו גופם אטו שבחם

ל': שלא בשעת הוצאת זבלים אסור להוציא תבן וקש לרה"ר, והמוציא חייב לשלם, והמוחזק בהם לרב זכה בין בגופם ובין בשבחם, **דקנסו גופם אטו שבחם**, ולזעירי לא זכה אלא בשבחם, ודבר שאין לו שבח כגון גלל המוציא חייב לשלם, אך הוא אסור משום גזל משום שדבר שאין בו שבח לא קנסו גופו משום שבחו. הגמ' מסתפקת לדעת רב אם קנסו גופם מיד, או רק כאשר יהיה שבח.

ומה שמצינו לענין שטר שכתוב בו ריבית שלר"מ קונסים אותו ואינו גובה גם את הקרן, ולחכמים רק את הריבית אינו גובה. לרב צ"ל דטעמא דרבנן משום שהקרן הוא בהתר, ולזעירי צ"ל בדעת ר"מ

שהטעם הוא משום שעבר על איסור שימת ריבית כבר משעת כתיבה, אבל כאן מי אמר שיהיה נזק.

הגמ' מוכיחה מברייתא שלדעת רשב"ג קנסו גופם משום שבחם, ולזעירי צ"ל ש"ת"ק חולק וסובר שלא קנסו גופם משום שבחם. ולרב י"ל שנחלקו אם מה שקנסו גופם משום שבחם היא הלכה ומורין כן, או שהלכה ואין מורין כן, ואף למ"ד הלכה ואין מורין כן, אם התרו בו ולא סילק יכולים להפקיר את התקלה.

ל"א. אם אדם שנפל חייב לשלם משום שהיה לו לעמוד או להזהיר - למ"ד נתקל פושע ודאי הנופל חייב אם נתקלו בו וניזקו, ולמ"ד נתקל אנוס ולריו"ח חייב בנזקי הנתקל בו משום שהיה לו לעמוד, ואם לא היה יכול לעמוד פטור, ואין אומרים שהיה לו להזהיר, שהרי הוא טרוד, ולרב נחמן בר יצחק אף אם לא היה יכול לעמוד חייב, משום שהיה לו להזהיר. וכן נ"מ בעומד לכתף ברה"ר שלרנב"י חייב אם נתקלו בו מפני שהיה לו להזהיר, ולריו"ח פטור, אמנם אם עמד לפוש דמשונה הוא ואין רה"ר עשויה לכך חייב אף לריו"ח.

שניים שהיו ברה"ר והזיקו זה את זה

הקדרים והוגנים שהיו מהלכים זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון והשלישי בשני, הראשון חייב בין אם גופו הזיק ובין אם ממונו הזיק, דפושע הוא, והשני חייב רק אם גופו הזיק, אבל אם ממונו הזיק לא, דיכול לומר האי בירא לאו אנא כריתיה, ואם הוזקו כלי השני בכלי הראשון פטור. ואם גופו הזיק לשמואל שכל תקלה היא בור פטור אם הוזקו כלים, ולרב חייב גם על כלים. ואם מחמת הראשון נפלו כולם, הראשון חייב בנזקי כולם, והיינו שנפל וחסם את רוחב רה"ר.

זה בא בחבירו וזה בא בקורתו ונשברה החבית ע"י הקורה פטור, משום שלשניהם יש רשות להלך. ואם הלך בעל החבית אחרי בעל הקורה ונשברה החבית הקורה פטור, ואם עמד בעל הקורה חייב, ואם אמר לו שיעצור פטור. ואם הלך בעל הקורה אחי בעל החבית ונשברה החבית בקורה חייב, ואם עמד פטור, ואם אמר לו שיעצור חייב. וכן הדין כשאחד נושא נר ואחד נושא פשתן.

ל"ב. המזיק את אשתו בתשמיש המיטה, לרב הונא כיון ששניהם ברשות פטור, ולרבא הוא חייב, מפני שלרשותה נכנס, ואף שבנואף ונואפת שניהם חייבים כרת, שם הטעם משום שיש הנאה לשניהם, אבל מעשה רק הבעל עושה.

היתה פרה רבוצה ברה"ר ובעטה בה פרה מהלכת לר"ל פטורה, ואם בעטה הרבוצה במהלכת חייבת, ואם הוזקה המהלכת ממילא פטור, והא דקתני במתני' שאם עמד בעל הקורה הוא חייב לשלם לבעל החבית, מדובר שהיתה הקורה לרוחב רה"ר.

שניים שהיו מהלכים ברה"ר או ששניהם רצים והזיקו זה את זה שניהם פטורים, ואם אחד רץ ואחד מהלך י"א ששניהם פטורים, ולאסי בני יהודה הרץ חייב מפני שהוא משונה, אמנם בערב שבת בין השמשות פטור מפני שהוא רץ ברשות, מפני שמצוה לצאת ולקבל את פני שבת המלכה, והלכה כאסי בני יהודה.

ל"ב: המבקע והזיק, בין אם היה ברה"ר והזיק ברה"י דלא שכיחי רבים, בין אם היה ברה"י והזיק ברה"ר שביקע ברשות, ובין אם היה ברה"י והזיק ברה"י אחר שגם עשה ברשות וגם לא מצויים רבים, בכל גוונא חייב.

חיוב גלות וד' דברים בשוגג

הנכנס לחנותו של נגר בלי רשות, וניתזה עליו חתיכה ומת פטור, ואם נכנס ברשות חייב. לל"ק אם נכנס ברשות חייב בארבעה דברים,

אך הוא פטור מגלות, (וכ"ש שברישא פטור מגלות) לרבי יוסי בר חנינא הטעם מפני שגלות חייבים כשכל אחד נכנס לרשותו כמו ביער, ולרבא ק"ו שכשנכנס לדעת חבירו יהיה חייב, אלא טעם הפטור הוא מפני שהוא שוגג קרוב למזיד, ולא מספיק לו עונש גלות. ולל"ב אם נכנס שלא ברשות חייב בד' דברים ופטור מגלות, ואם נכנס ברשות חייב גלות. ואם הפציר בו לצאת והיה סבור שיצא ולא יצא ופגע בו ומת, אם הוא שוליא דנגרי שיש עליו אימת רבו פטור, אבל באחר חייב.

ההורג בשוגג הקרוב למזיד פטור מגלות.

שליח ב"ד שהוסיף מכה אחת למחויב מלקות ומת, אם הוסיף יותר מהמנין הוי שוגג קרוב למזיד ופטור, ואמר רב שימי מנהרדעא שאם טעה במנין המלקות חייב גלות, ורבא אמר לו שלא המכה סופר אלא הגדול שבד"יינים קורא והשני מונה והשלישי אומר הכהו, אלא איירי שטעה הדיין עצמו, ואז חייב גלות.

הזורק אבן לרה"ר והרג אינו גולה, משום דהוי שוגג קרוב למזיד, ואם סותר את כותלו בין ביום בין בלילה עליו לעיין שאין שם אנשים, ואם סותר את כותלו לאשפה אם מצויים שם רבים הרי הוא פושע, ואם לא מצויים שם רבים הרי הוא אנוס, ואם היא עשויה להפנות בלילה, וביום אינה עשויה להפנות אלא במקרה, חייב גלות.

ל"ג. מי שיצאה אבן מתחת ידו ואח"כ הוציא אחר את ראשו ומת פטור, דכתיב "ומצא" פרט למציא את עצמו, וי"א שבאופן זה פטור אף מד' דברים.

פועלים שבאו לתבוע את שכרם מבעה"ב ונגחם שורו של בעה"ב או שנשכסם כלבו ומתו, אם בעה"ב מצוי בעיר פטור, ואם אינו מצוי חייב, ואם הוא מצוי לפעמים ודפקו על השער ואמר להם כן, לת"ק פטור מפני שכוונתו היתה שימתיו במקומם, ולאחרים כוונתו שיכנסו וחייב. ותניא כוותיה דת"ק.

דין תם משלם חצי נזק מגופו

משלמים במותר - שני שוורים שהזיקו זה את זה משלמים את מותר הנזק שהזיק אחד יותר ממה שהזיק השני, אם מי שהזיק יותר הוא תם משלם במותר חצי נזק, ואם הוא מועד משלם במותר נזק שלם. ואם אדם ושור הזיקו זה את זה, אדם ושור המועד משלמים במותר נזק שלם, ושור תם לרבנן משלם במותר חצי נזק, ולר"ע משלם במותר נזק שלם, ואמנם משלם מגופו ולא מן העליה, ופטור מד' דברים.

ל"ג: צורת התשלום בשור תם מגופו

שיטת רבי ישמעאל ששמים את השור בבי"ד, ומשלם עד כדי שוויו לניזק, ואינו אלא כבעל חוב, ואם הקדיש הניזק את השור לא חל ההקדש, ואם מכרו המזיק יכול הניזק לגבות השור מהלוקח אם לא משלם לו על הנזק, ומ"מ אינו גובה מהלוקח על מה שהשתמש בו לרדיא, ואף שבעל חוב אינו גובה מטלטלין, מ"מ מצינו בעשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה, והכא נמי הוי אפותיקי, ואף שבשור אפותיקי אינו גובה, הכא כיון דאיכא קלא שהוא שור נגחן גובה אף בשור כמו בעבד. ובתוספתא איתא שאם לא עמד בדין ומכרו המזיק או שנתנו במתנה מכור ונתון לרדיא וכנ"ל, ואם הקדיש קדוש לענין שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון, ואם שחטו גובה מבשרו, אבל אינו גובה מהמזיק את הפחת של השחיטה, דמזיק שעבודו של חבירו פטור (ואפי' בחופר בורות שיחין ומערות פטור, אע"פ שא"א לומר שלקח ממנו רק רוח כמו בשחיטה, או ששרף ניירא בעלמא כמו בשורף שטרותיו של חבירו), ואם קדמו הבעלי חובות והגביהו גובה מהם אפי' אם החוב היה לפני הנזק, שהרי גם אם השור היה מזיק ברשות הבעל חוב היה גובה ממנו (אבל בעלמא בעל חוב שקדם גובה מהני אף כלפי

בעל חוב מאוחר ממנו), אבל לאחר שעמד בדין לא חלה לא מכירה ולא הקדש ולא מתנה. אמנם במועד מועילה מכירה הקדש ומתנה וגבית בעל חוב, מפני שמשתלם מן העליה.

שיטת ר"ע שהשור עצמו הוחלט לניזק, ונעשו המזיק והניזק שותפים בשור, ואם הקדיש הניזק את השור חל ההקדש, ואם הקדיש המזיק מוקדש גזירה שמה יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון.

ל"ד. אם השביח השור הניזק או המזיק-

אם בשעת הנזק היה הנזק חמישים זוז, ואח"כ השביח, בין ע"י פיסום בין ממילא, אך לולא הנזק היה משביח יותר, משלם כשעת הנזק, ואם כחש יותר מחמת המכה נותן לו כשעת העמדה בדין, אבל אם מחמת עבודת הניזק אינו משלם לו כחש זה.

ואם השביח השור של המזיק אם השבח הוא ע"י פיסום נותן לו כפי שהיה שוה בשעת הנזק אף לר"ע, ואם השביח מעצמו לר"ע נותן לו כשויו עכשיו, ולרבי ישמעאל כשעת הנזק. ואם כחש השור של המזיק לר"ע נותן לו כשעת ההעמדה בדין ולרבי ישמעאל כשעת הנזק.

ביאור הפסוק- כתיב "ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצו", לר"מ איירי קרא בשור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום. ור"י אינו חולק על הדין, אך כוונת הפסוק לאופן שהנבילה שוה חמישים, שכל אחד נוטל חצי החי וחצי המת.

לר"מ לומדים מ"וגם את המת יחצו" ששמן כמה נפחת ע"י המיתה, ומשלם חצי נזק מהשור החי.

להו"א פחת נבילה איכא בינייהו, שלר"מ הניזק מפסיד הכל, ולר"י המזיק מפסיד חצי. ולמסקנה גם ר"י סובר שפחת נבילה של הניזק, דכתיב **וגם את המת יחצו**.

ל"ד: אביי שואל דא"כ מצינו תם חמור ממועד, שאף שלענין שמירה תם חייב ומועד פטור היכא ששמו שמירה פחותה, התם ילפינן מקראי, אבל לענין תשלומין ליכא למימר שיהיה תם חמור ממועד, שהרי זה הראיה של ר"י שאם השור שנגח שוה הרבה יותר מהנזק אינו משלם חצי מהשור המזיק אלא חצי נזק.

ריו"ח מבאר ששבח נבילה איכא בינייהו, שלר"מ הניזק מרויח הכל, ולר"י המזיק מרויח חצי.

חיובי תשלומין באדם ובשורו שהזיק

בושת- שורו שבייש פטור, והוא שבייש חייב ואף אם לא נתכוון לבייש אם נתכוון להזיק חייב.

שן ועיין- לא שייך בשור אלא רק באדון עצמו.

חבלה באביו ואמו- שור חייב והוא פטור משום דמתחייב בנפשו.

הדליק גדיש בשבת- אם השור הדליק האדון חייב, ואם האדון הדליק פטור, משום דמתחייב בנפשו.

מקלקל בשבת- כל המקלקל פטורים, לרבי אבהו חובל ומבעיר שקלקל חייב, ולריו"ח אף בהם פטור, אא"כ הוא חובל וצריך לכלבו, או מבעיר וצריך לאפרו.

ל"ה. ומתני' איירי בצריך לאפרו ושורו דומיא דידיה דאיירי בשור פקח ושרף גדיש והתגלגל אח"כ באפר. ולרבי מתני' איירי ששרף את הגדיש בשוגג, וכתנא דבי חזקיה הפוסט מ' שהרג אדם בשוגג או בלא כוונה מתשלומין.

כללי ספיקות בניזיקין

שור שהיה רודף אחרי שור ואחר והוזק השור, הניזק טוען שהשור הזיק, ובעל השור הרודף אומר שהניזק לקה בסלע, **המוציא מחבירו**

עליו הראיה. וכן אם היו ב' רודפים והם חלוקים מי הזיק המע"ה, ואם היו שניהם של איש אחד חייב, אמנם אם שור אחד קטן, או ששור אחד תם, והם חלוקים איזה שור הזיק המע"ה, וכן כשהיו ב' מזיקים גדול וקטן או תם ומועד וב' שוורים ניזוקים גדול וקטן, והם חלוקים איזה שור הזיק, המע"ה.

ל"ה: רבי חייא בר אבא מוכיח ממתני' שחולקים על דברי סומכוס דס"ל **שממון המוטל בספק חולקין**, וס"ל שסומכוס איירי אפי' בברי וברי. ורב פפא מוכיח שמתני' לא איירי בברי וברי מהמקרה שהמזיק אומר שהקטן הזיק והניזק אומר שהגדול הזיק, דהדין המע"ה, ואם לא יביא ראיה יקבל לפי הקטן, ואי נימא דאיירי בברי וברי הרי לרבה בר נתן טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים, ובהכרח דאיירי שתובע שמה, אמנם רישא לא איירי כשהתובע שמה דבזה פשיטא שהמע"ה אף לסומכוס, אלא איירי שהמזיק שמה, וזה דומיא דרישא שאחד שמה ואחד ברי.

טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור, וחיידש רבה בר נתן שפטור אף מדמי שעורים, ולדבריו בניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר שהקטן הזיק, אינו נוטל מהקטן אלא ראוי ליטול אי מייתי ראיה ואין לו אי לא מייתי ראיה, וכן כשהניזק אומר שהמועד הזיק והמזיק אומר שהתם הזיק, ומה ששינוי שמשתלם מהתם לגדול ומהמועד לקטן איירי בתפס.

ל"ו: כששני השוורים של איש אחד שניהם חייבים, רבא מפרזיקא לומד מזה ששני שוורים תמים שהזיקו רצה מזה גובה רצה מזה גובה, והגמ' דוחה ד"ל דמתני' כר"ע דס"ל יוחלט השור, וכוונת מתני' שדווקא כששניהם קיימים חייב, מפני שאין הבעלים יכול לדחותו לגמרי, אבל כשרק אחד קיים פטור, עד שיביא ראיה שזהו השור המזיק.

שור שנגח ד' וה':

שור תם שהזיק כמה שוורים- לר"ע שהבעלים והניזק שותפים בשור, האחרון מקבל לפי נזקו, ושאר הניזקים והבעלים מקבלים כל אחד כפי חלקו. ולרבי ישמעאל שהמזיק נעשה בעל חוב, מקבל הראשון חצי נזק, ואם יש בו מותר יתן לשאחריו, וכו', אמנם אם תפס הניזק את השור כדי לגבות ממנו, נעשה עליו כשומר לנזקין, ומשלם לניזק האחרון, ואם הנזק של האחרון קטן משל הקודם לו, יחזיר לו כפי הפרש, וכו'.

ל"ז: התוקע לחבירו לת"ק נותן לו סלע מדינה שהוא חצי זוז (דכל כסף האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה), ולריה"ג נותן לו מנה. והוה עובדא ואמר הניזק לרב יוסף שיתן את הכסף לעניים, ואח"כ רצה לחזור בו, ואמר רב יוסף שכבר זכו בו העניים, דהוא יד של העניים, וכמו שמצינו שיתומים א"צ פרוזבול, לפי שר"ג ובית דינו אביהם של יתומים.

ל"ז: ומעשה באדם שתקע לחבירו והיה לו לשלם זוז גרוע ולא היה לניזק להחזיר לו חצי זוז, והכהו פעם נוספת, ונתן לו את כל הזוז.

שור שהוא מועד רק לחלק מהמינים

שור שנגח ג' שוורים לרב זביד נעשה מועד גם לשאינו מינו, וכן אם נגח ג' בני אדם נעשה מועד לבהמה, ואם נגח ג' קטנים נעשה מועד לגדולים, אא"כ ראה את המין האחר ולא נגח. ואפי' אם נגח ג' בני אדם, וראה ג' בהמות ולא נגח, אינו מועד לבהמה, אע"פ שמאדם לא חזר בו.

לרב פפא בסתמא לא נעשה מועד אלא למינו, ואפי' בקטנים וגדולים שזה אותו מין לא נעשה מועד אלא לקטנים.

ובאופן שהוא מועד רק למין מסוים משלם על אותו מין נזק שלם, ועל שאר המינים חצי נזק.

וכן הדין אם נגח בשבתות, שלרב זביד בסתמא נעשה מועד לימות החול, ולרב פפא אינו מועד לימות החול.

שיטת סומכוס שמועד לאדם הוא מועד לבהמה מק"ו, לרב פפא נחלקו בסתמא, ולרב זביד נחלקו לענין חזרה, דס"ל לסומכוס שאם חזר בו מבהמה לבד אינו חזרה כיון שלא חזר מאדם.

הגמ' מוכיחה ממתני' כדעת רב זביד.

נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל אף לרב פפא.

מועד לסירוגין - ראה שור ונגח ואח"כ ראה שור ולא נגח, וכן עשה ג"פ, נעשה מועד לסירוגין לשוורים. ואם עשה כך בשש מינים נעשה מועד לסירוגין לכל המינים.

ל"ז: הגמ' מסתפקת מה הדין אם נגח ה' נגיחות (כגון שור שור ושור חמור וגמל או שהתחיל בחמור וגמל, או שבת שבת שבת ראשון ושני, או שהתחיל ביום חמישי) אם הנגיחה האמצעית שייכת לראשונות לענין ההעדאה או לאחרונות.

נגח ט"ו בחודש זה ובט"ז שבחודש שאחריו ובי"ז שבחודש שאחריו, לרב נעשה מועד, ולשמאול צריך ג' דילוגים ולא מספיק ג' נגיחות, וכמו שנחלקו לגבי וסת הפלגה.

שמע ג"פ קול שופר ונגח נעשה מועד ליגוח ע"י קול שופר, ואין אומרים שהפעם הראשונה היא סיוטא בעלמא.

חיובי נגיחה בשור של הקדש - שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור, דכתיב "שור רעהו". ושור של הדיוט שנגח שור של הקדש לת"ק פטור, ולר"ש בן מנסיא גם תם משלם נזק שלם, דאף של הקדש היה בכלל חיוב נזק שלם, וכשפרטה התורה שתם משלם חצי נזק, ואמרה שור רעהו, באה למעט שמזיק הקדש אינו בכלל החצי נזק, ולכן התורה לא כתבה "רעהו" בשור המועד.

ל"ח. חיובי נגיחה בשור של עכו"ם - שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור, ושל עכו"ם שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם. הגמ' מבארת ששור של עכו"ם לא נתמעט מ"שור רעהו", אלא מפני שהתיר הקב"ה ממונם לישראל (ודבר זה אין מודיעים אותו למלכות), לפי שלא קיימו ז' מצוות בני נח, דכתיב "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גויים", ואומר "הופיע מהר פארון", (ד"ל שכוונת הפסוק הראשון הוא שכיון שלא קיימו ז' מצוות בני נח הגלה אותם מעל אדמתם, או שכוונת הפסוק שהקב"ה התיר להם את הז' מצוות, והיינו שגם אם קיימו מצוות אלו לא יקבלו עליהם שכר כמצווה ועושה, אלא כמי שאינו מצווה ועושה, אבל שכר כאינו מצווה ועושה מקבלים, שהרי אמר ר"מ שאפי' נכרי העוסק בתורה הוא ככהן גדול).

דברי נחמה - נחמת הבליים שאומרים מה אפשר למיעבד, היא גידוף, מפני שמשמע שאם היה אפשר היו עושים. ועולא ניחם את רב שמאול בר יהודה באומרו שמשנה רצה לעשות מלחמה עם מואב ק"ו ממה שנצטוו לעשות עם המדיינים, שלא באו אלא לעזור למואב, ואמר לו הקב"ה שלא יעשה מפני שעתידי לצאת מהם רות המואביה ונעמה העמונית, ולא"כ מי שמתה בהכרח שלא היתה ראויה שיצא ממנה דבר טוב.

ל"ח: לימודים ממעשה דבנות לוט - אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ואפי' שכר שיחה נאה, שהבכירה קראתו מואב והצעירה בן עמי, ומואב אסור להלחם בהם אבל מותר לקחת מהם אנגריא, ומבני עמון אסור גם לקח אנגריא. עוד לומדים שיש להקדים לדבר מצוה, שבזכות שהקדימה הבכירה לילה אחד, קדמה לצעירה ד' דורות למלכות.

חיובי נגיחה בשור של כותי - שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור, ושל כותי שנגח שור של ישראל לת"ק תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, ולר"מ בין תם בין מועד משלם נזק שלם. ואף שסבר ר"מ

כותים גירי אמת הם, ולכן המוצא כתם בין הכותים במקום הפקר לר"מ הכתם טמא, (ולחכמים טהור מפני שלא נחשדו על כתימיהן להפקידם אלא מצניעים אותם עד שיתכנסו, והבאים מרקם טהורים ולר"י טמאים מפני שהם גרים וטועים, ומבין הנכרים טהורים, ומבין ישראל והכותים טמאים), הכא לגבי נגיחה קנס ר"מ בממונם כדי שלא יטמעו בהם, ומ"מ הבא על הכותית (או ממזרת ונתינה) חייב קנס, כדי שלא יהיה חוטא נשכר, ולא תיקנו שיתן לעניים מפני שזה יהיה ממון שאין לו תובעים.

חיובי נגיחה בשור של חש"ו

ל"ט. שור של פקח שנגח שור של חש"ו חייב.

שור תם של חש"ו שנגח שור של פקח לתנא דמתני' פטור, וכרבי יהודה בן נקוסא בשם סומכוס שאין מעמידים אפטרופוס לתם לגבות מגופו, דבעינן שיעידו בו בפני הבעלים (וכן כשהלך למדינת הים לסומכוס אין גובים ממנו ולחכמים מעמידים אפטרופוס לגבות). אבל שיטת חכמים בברייתא שמעמידים אפטרופוס לתם לגבות מגופו.

ואם נתפקח החרש או נשתפה השוטה או הגדיל הקטן או שבאו הבעלים ממזדה"י, לר"מ במתני' ולסומכוס בברייתא חזר לתמותו עד שיעידו בפני הבעלים, דס"ל רשות משנה את ההעדאה, ולרבי יוסי הרי הוא בחזקת מועד, דס"ל אין רשות משנה.

ואם הוחזק נגחן ב"ד מעמידים ליתומים אפטרופוס, ומעידים ועושים אותו מועד בפני האפטרופוס, ואם יחזור ויגח ישלם מעליה, לריו"ח ישלם מעלית היתומים, ואף שאין נזקקים לנכסי יתומים אא"כ ריבית אוכלת בהם או לשטר שיש בו ריבית או לכתובת אשה משום שאוכלת מהם מזונות, מ"מ מזיק שאני, ואין גובים מהאפטרופוס, דא"כ לא ירצה להיות אפטרופוס, ולרבי יוסי ברבי חנינא גובים מהאפטרופוס, וחוזר ונפרע מהם כשגדלו.

ל"ט: שור של חש"ו שנגח, רבי יעקב [אומר] משלם חצי נזק

לרבא אין מחלוקת בין רבי יעקב לר"י אלא אם השור מועד ושמרו שמירה פחותה משלם חצי נזק, דס"ל דמועד סגי ליה בשמירה פחותה, וצד תמות במקומה עומדת, וכרבנן שמעמידים אפטרופוס לתם לגבות מגופו. ואם השור תם ושמרו שמירה שאינה ראויה לו (לר"י ששמרו שמירה פחותה, ולרבא"י שלא שמרו כלל) משלם חצי נזק.

לאבבי אם לא שמרו כלל לר"י משלם נזק שלם, דס"ל שמעמידים אפטרופוס לתם לגבות מגופו, ולרבי יעקב אינו משלם אלא חצי נזק דצד מועדות, דצד תמות במקומה עומדת, וס"ל שאין מעמידים אפטרופוס לתם לגבות מגופו.

מ. לרבינא איירי בנתפקח החרש וכו' ולרבי יעקב משלם חצי נזק דס"ל רשות משנה, ולר"י משלם חצי נזק דס"ל שאין רשות משנה.

כופר ביתומים - בברייתא איתא שאפטרופסים משלמים מן העליה ואין משלמים כופר, דכופרא כפרה. לרב חסדא היינו כרי ישמעאל בנו של ריו"ח בן ברוקה דס"ל שכופר הוא דמי מזיק, אבל לרבנן שכופר הוא דמי נזק משלם כופר. ולרב פפא אף לרבנן כופרא כפרה ונחלקו (בדרשות) לפי מה מחשבים את הכפרה.

שור של שני שותפים שהרג רב נחמן מסתפק בזה, דאי נימא שכל אחד משלם כופר, רחמנא אמר כופר אחד ולא שניים, ואי נימא שכל אחד משלם חצי, רחמנא אמר כופר שלם ולא חצי.

על מה ממשכנים - חייבי ערכין ממשכנים אותם, חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנים אותם כיון שכפרה הם ולא משהי להו, ורב נחמן מסתפק אם אין ממשכנים על כופר כיון שהוא כפרה, או שממשכנים כיון שניתן לחבירו ולא לגבוה, וטעם נוסף כיון שלא הוא עצמו הזיק.

שאל שור בחזקת תם ונמצא מועד הבעלים משלמים חצי נזק והשואל חצי נזק, דס"ל רשות אינה משנה, (ולרב פפא להלן גם אם רשות משנה הדין כנ"ל, דכל מקום שהולך שם בעליו עליו), ואיירי שהכיר בו שהוא נגחן, שאינו יכול לומר שלא שאל שור נגחן, ואינו יכול לטעון שאם היה תם היה משלם חצי נזק, דבאמת אינו משלם אלא חצי נזק, ואינו יכול לטעון שתם היה משתלם מגופו, דאם היה משתלם מגופו היה צריך לשלם על כך לבעלים, ואין יכול לטעון שהיה מודה ופטור, דאיירי למ"ד פלגא נזקא ממונא, ואינו יכול לטעון שאם היה תם היה מבריחו לאגם, דאיירי שהקדימו ב"ד ותפסוהו, והבעלים לא יכולים לתבוע את השואל על שנתן לבי"ד לתופסו, משום שמהבעלים גובים מהעליה, ואף אם אין לבעלים נכסים, לרבי נתן שהלוח משועבד גם לבעל חוב של המלוה, א"כ גם כאן השואל משועבד גם לניזק.

מ: ואם נתיעד השור בבית השואל והחזירו לבעלים הבעלים משלמים חצי נזק והשואל פטור, לריו"ח ס"ל לתנא דסיפא רשות אינה משנה, ולרבה אף למ"ד רשות משנה אינם משלמים נזק שלם, דאין בכח השואל לעשותו מועד.

שור האיצטדין - אם נגח אינו חייב מיתה, שני "כי יגח" ולא שיגחוהו. ולגבי מזבח לרב כשר מפני שהוא אנוס, ולשמואל פסול מפני שנעבדה בו עבירה, ותנאי כוותיה דרב.

רובע ונרבע פסולים לקרבן, דכתיב "מן הבהמה". נעבד פסול דכתיב "מן הבקר". מוקצה פסול דכתיב "מן הצאן". נוגח פסול דכתיב "ומן הצאן". וביאר ר"ש שצריך קרא לנוגח ורובע מפני שרובע עשה בו אונס כרצון משא"כ נוגח (שאם נגח באונס אינו חייב מיתה), ונוגח משלם כופר, אבל רובע אינו משלם כופר, והיינו אם הביאו את האשה לבי"ד והרגוה, אבל אם מתה ברביעתו לאביי משלם כופר, ולרבה אף ככהאי גוונא פטור, מפני שאין כוונתו להזיק, וכמו כן נחלקו בבהמה שדרסה ע"ג תינוק בחצר הניזק אם חייב כופר או לא.

מ"א. שור שהרג אדם מועד משלם כופר ותם פטור מכופר ושניהם חייבים מיתה, ודין זה הוא גם בנגח קטן או קטנה, ואם נגח עבד או אמה משלם לבעלים ל' סלעים אפי' אם הוא שוה יותר או פחות.

היכי משכחת לה מועד, והרי תם חייב מיתה -

לרבה אם אמדוהו לג' בני אדם נעשה מועד, ולרב אשי אומדנא לאו כלום.

לרב אשי אם סיכין ג' בני אדם נעשה מועד.

לרב זביד אם הרג ג' בהמות נעשה מועד, והגמ' דוחה דמועד לבהמה אינו מועד לאדם.

לרב שימי אם הרג ג' עכו"ם נעשה מועד, והגמ' דוחה דאינו נעשה מועד לישראל.

לריש לקיש אם הרג ג' בני אדם טריפה הוי מועד, והגמ' דוחה דאינו נעשה מועד לשלם.

לרב פפא איירי בהרג וברח.

לרב אחא בריה דרב איקא איירי בהוזמו זוממי זוממין, ואי ליעודי גברא בעינן איירי שאמרו העידים שהבעלים ראה את הנגחיות.

לרבינא איירי שהכירו את הבעלים ולא את השור, וזה מחייב את הבעלים לשמור על כולם.

שור הנסקל

שור שנגמר דינו למיתה ושחטו אסור באכילה דכתיב "ולא יאכל את בשרו", ואסור בהנאה דכתיב "ובעל השור נקי".

ואין לומר דקרא דלא יאכל איירי בשור הנסקל, ובא לאסור בהנאה, וכשיטת רבי אבהו שלא יאכל כולל איסור הנאה, אא"כ פרט הכתוב שמוותר בהנאה, דא"כ לכתוב קרא לא ינהג, שהרי אנו כבר יודעים שאסור באכילה, אי נמי ילפינן מ"את בשרו" שאע"פ שעשאו כעין בשר ששחטו אסור.

מ"א: ואין לומר שרק כששחטו ע"י צור הכשר לשחיטה ולסקילה נאסר באכילה, דהתורה לא כתבה לשחוט בסכין דווקא, אלא אף השוחט במגל יד או בצור או בקנה השחיטה כשרה.

הנאה מעור של שור הנסקל - יש לומדים מ"ובעל השור נקי" לאסור הנאת עורו, ויש לומדים הנאת עורו מ"את בשרו" את הטפל לבשרו, ואיך את לא דריש "את" כשיטת שמעון העמסוני, (שהיה דורש כל אתין שבתורה עד שהגיע לאת ד' אלוך תירא ופירש, ואמר שיקבל שכר על הפרישה, ור"ע דרש משם לרבות ת"ח).

דרשות אחרות מ"ובעל השור נקי"

חצי כופר בתם - ר"א דורש מ"ובעל השור נקי" לפטור מחצי כופר, והיינו היכא שהמית על פי עד אחד שאינו נסקל, או על פי בעלים וכמ"ד כופרא כפרה דלא שייך בזה מודה בקנס פטור, או באופן שנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם או למצרי והרג ישראל, או לנפל והרג בן קיימא. ואם קדם בעליו ושחטו ס"ל לר"א שא"צ לזה מיעוט, כיון דמעיקרא בר קטלא הוא.

מ"ב. דמי ולדות בתם - ריה"ג דורש מ"ובעל השור נקי" לפטור שור תם מדמי ולדות. לרב עולא החידוש הוא דהו"א דהא דכתיב "כי יצו אנשים" אינו ממוטע אלא שוורים מועדים דומיא דאנשים, קמ"ל. ולאביי ורבה הו"א ששוורים יענשו אע"ג שישאסון באשה קמ"ל. ולרב אדא בר אבהה התורה פטרה שור בגלל שאינו מתכוון, אלא הו"א דדווקא אנשים אם נתכוונו לאשה פטורים, אבל שוורים יתחייבו, קמ"ל.

מ"ג. דמי עבד בתם - ר"ע דורש מ"ובעל השור נקי" לפטור תם מדמי עבד, שאף דס"ל שתם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם, אינו חייב לשלם דמי עבד מעליה, ורבי זירא דוחה שהרע ר"ע ס"ל דמגופו משלם, ורבה מבאר דהו"א שכיון שעבד חמור שמשלם ל' סלעים אפי' הוא שוה פחות, קמ"ל שפטור מדמי עבד.

לפרטים והערות נא להתקשר ל- 052-7692282.
ניתן לקבל את הגליונות החודשיים
בפקס, או במייל tamtzisshas@gmail.com
או בנקודות ההפצה ברחבי הארץ

הוצאת הגליון כרוכה בהוצאות רבות
כל מי שנהנה מהגליון ובידו לסייע
בדבר זכות הרבים תלויה בו,
אפשרות להנצחה וכדו'
לפרטים 0527692282

אפשר להאזין בקול הלשון
לשיעורים קצרים על הדף
היומי בטל' 036171111
ולהקיש 123 ואח"כ 34.